

MILIEURAMA

het maandblad van Bond Beter leefmilieu - 12de jg - mei 1992 - 60fr

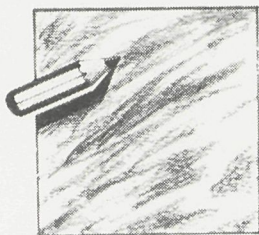
Afgiftkantoor
Brussel X

Een terugblik
op de Rio-konferentie:
een Rio zonder brio...

Het gemeentelijke
milieu-(kado)-konvenant

Biologische landbouw in EG

Editoriaal

Rio toch nog een succes ?

In dit nummer geven wij een overzicht van hetgeen voor, tijdens en na de Rio-top met brio in de aktualiteit kwam: officiële verbintenissen vervat in de Agenda 21. De integratie van milieu en ontwikkeling en grote kollegialiteit ("partnership") zijn hierin de leidraad. Van duurzame ontwikkeling is er nauwelijks nog een spoor.

Toch betekent Rio veel meer dan deze officiële verbintenissen, die op nationaal en op regionaal nivo nog moeten omgezet worden in beleidsinitiatieven. De milieubeweging en zeker de Bond Beter Leefmilieu zal hierbij als drukingsgroep fungeren. Belangrijker na Rio is het verder uitdijen van het bewustzijn dat de aarde kwetsbaar en bedreigd is. Bedrijfsleven en beleid zullen er in de toekomst van afzien om de milieuproblematiek als een marginaal verschijnsel te behandelen. En dit moet men niet alleen bewijzen door de (door onze premier aangekondigde) ekotaksen waarmee deficitaire stads- en gemeentekassen gevuld kunnen worden, maar door eerst en vooral werk te maken van de daadwerkelijke milieubescherming. Want is ons zwemwater dit jaar nu eigenlijk al schoner ? Wordt er al iets gedaan aan afvalpreventie ? Uiteraard mag en zal dit geld gaan kosten. Daarnaast zullen de milieukosten in de ondernemingen geïnternaliseerd moeten worden.

Zo kan Rio toch nog een succes worden.

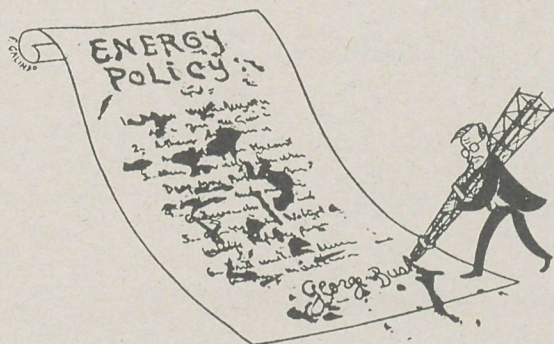
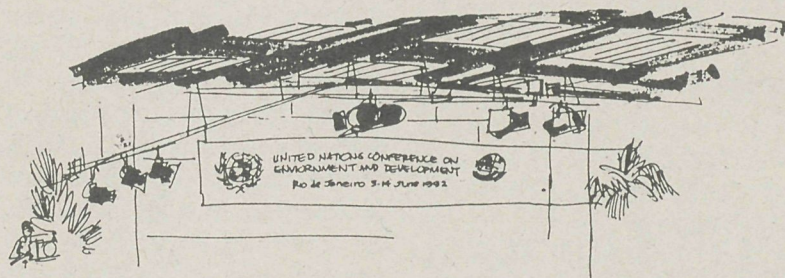
Lieve Grauls

Inhoud

Inhoud en editoriaal	2
<i>Een terugblik op het Rio-gebeuren</i>	3
Flitsen	7
<i>Het gemeentelijk milieu-konvenant</i>	8
Prikbord	12
<i>PVC: nog altijd "Dedomme nee !"</i>	13
<i>Biologische landbouw in de EG</i>	14
Wet en Pers	16
Frontlijn	17
<i>Halveer het gemeentelijk verkeer</i>	20
<i>De milieubeweging in de jaren negentig</i>	21
Ledenblad	26
<i>Reactie op het hardhout-artikel (MR3)</i>	27
<i>Het World Watch Institute rapport</i>	31
Boek & Milieu	32
Kruiswoordpuzzel	34
Kalender	35

Geen Rio met brio

De ballon die de UNO enkele jaren geleden opliet over een grootse conferentie omtrent milieu en ontwikkeling, werd door de milieubeweging met gejuich onthaald. Eindelijk zouden de milieuproblemen eens konkreet op mondiale schaal worden aangepakt. Maar hoe dichter de conferentie naderde, des te meer pessimistische geluiden waren er te horen. Immers uit de voorbereidende vergaderingen bleek al dat niet iedereen met dezelfde goede bedoeling rond de tafel zat. Het verdedigen van de eigen (ekonomische) belangen bleek belangrijker. De Rio-konferentie zelf draaide dan ook uit op een mislukking...

De houding van de VS "verknoeide" heel wat konventies

Symptoombestrijding

Wanneer we als milieubeweging terugblikken op de Rio-konferentie, valt één ding duidelijk op: de fundamentele problemen die aan de bron liggen van de armoede en milieuproblematiek (zoals overbevolking, konsumptiepatronen, onrechtvaardige wereldhandel) werden **niet** aangepakt, zelfs nauwelijks besproken. Enkel de gevolgen van deze uitspattingen (zoals het broeikas effect) kwamen aan bod. Op de Rio-konferentie heeft men dus duidelijk gekozen voor symptoombestrijding in plaats van de aanpak van de oorzaken. Deze end-of-pipe-benadering richt zich bovendien hoofdzakelijk tot de leefmilieuproblematiek. Ontwikkelingstema's (zoals handel, kwijtschelding schulden, landhervormingen, democratisering, participatie van bevolking evenals militaire activiteiten) zijn blijkbaar van minder belang.

Centen en macht

De verwachtingen die Maurice Strong (voorzitter van de Rio-konferentie) stelde bij het begin van de eerste PrepCom (aug. '90) waren zeer hoog gespannen. Maar zijn optimisme bleek iets te voorbarig te zijn. De onderhandelingen voor en tijdens de Rio-konferentie verliepen nogal stroef.

De Rio-konventies

- *Klimaatkonventie*

De Klimaatkonventie zou de vermindering van de uitstoot van de zgn. 'broeikasgassen' moeten regelen. Onder druk van de VS werd deze konventie sterk afgezwakt tot een vage erkenning van de broeikasproblematiek. Vanuit milieu-oogpunt heeft ze geen enkele waarde meer: er worden immers geen konkrete doelstellingen of tijdschema's voorgesteld om de CO₂-uitstoot te stabiliseren of te reduceren; er is helemaal geen sprake van een strategie om een halt toe te roepen aan de dreigende klimaatwijziging. De konventie biedt enkel een kader waarbinnen de verschillende landen konkrete stappen kunnen nemen.

- *Biodiversiteitskonventie*

De Biodiversiteitskonventie moest ervoor zorgen dat er geen planten en dieren meer zouden uitsterven. Strubbelingen tijdens de onderhandelingen hieromtrent kwamen van zowel de ontwikkelingslanden als van de VS. De ontwikkelingslanden stellen dat het Noorden een aanslag pleegt op hun soevereiniteit. Hiernaast vrezen ze dat een internationalisering enkel ten goede komt aan multinationals omdat deze nog sneller toegang zullen hebben tot de biologische rijkdommen. De VS weigeren de biodiversiteitskonventie te ondertekenen, omdat ze zich niet kunnen verzoenen met een eerlijke en billijke verdeling van de voordelen die voortvloeien uit het onderzoek en de ontwikkeling van biologische en genetische hulpbronnen en uit het commercieel gebruik van produkten die hieruit verkregen worden. Ze vrezen immers dat de Amerikaanse biotechnologische bedrijven hun bevoorrechte positie zullen verliezen.

-De **konventie over de bossen** zou de toekomst van onze wouden moeten veilig stellen. Immers enorme lappen tropisch woud worden bedreigd door economische druk van het Noorden en slecht beheer door het Zuiden. Maar deze konventie ging zelfs niet ter ondertekening naar Rio, om de eenvoudige reden dat er teveel onenigheid was rond dit onderwerp.

(IP)

Waar wrong het schoentje dan ?

1) financiële kwestie:

Er is 625 miljard dollar per jaar nodig om het actieprogramma voor de 21ste eeuw (Agenda 21) uit te voeren of m.a.w. de mondiale milieuproblemen aan te pakken. In het internationaal fonds dat hiervoor is opgericht, moet het Noorden 125 miljard dollar investeren. Maar het rijke Noorden vindt dat iets te hoog gegrepen. Om dit even in de juiste kontekst te plaatsen, moeten we vermelden dat jaarlijks wel 1.300 miljard dollar wordt uitgegeven voor militaire doeleinden. Naast de discussie over het bedrag, is er ook onenigheid over het financieringskanaal.

Het Noorden stelt het GEF (Global Environmental Facility) voor, een fonds dat hoofdzakelijk onder het beheer van de Wereldbank valt (dus in handen van de industrielanden). Het Zuiden pleit dan eerder voor een 'Green Fund', onder het toezicht van de VN (waar iedereen gelijk is).

2) macht van de industriële lobby

Het bedrijfsleven en vooral de internationale ondernemingen (multinationals) spelen een voorname rol in de huidige mondiale milieuproblemen: de 500 grootste ondernemingen controleren ongeveer 70% van de wereldhandel en 80% van de buitenlandse investe-

ringen. Toch werd er hen op de Rio-konferentie geen beperkingen opgelegd. Nochtans had het VN-centrum voor Transnationale Ondernemingen (UNCTC) een heleboel voorstellen opgesteld ter regulering van deze internationale ondernemingen (zoals o.a. de invoering van een volledige verrekening van milieukosten en duidelijke standaards voor het management aangaande het leefmilieu van de ondernemingen). Een aantal rijke industrie-landen is er (onder druk van de industriële lobby) in geslaagd om al deze beperkingen en reguleringen tegen te houden. Zo bleef deze machtige milieuvervuiler (ten onrechte) buiten schot.

3) rol van de VS:

Het gedrag van de Verenigde Staten tijdens de Rio-onderhandelingen is uitermate bedroevend te noemen. Dat bewijzen de konkrete resultaten van de Rio-konferentie waaraan de VS een aanzienlijke bijdrage hebben geleverd. De konventies die er ondertekend werden blinken uit door hun vaagheid en zwakte. Bush ging zelfs zover dat hij een aantal (vooruitstrevende) EG-landen (zoals Duitsland en Nederland) onder druk zette om het klimaatverdrag over het broeikas effect te verzwakken. Verder weigerden de VS zelfs de zwakke biodiversiteitskonventie te ondertekenen. Ook wanneer het erop aankomt om konkrete initiatieven te nemen (zoals financiering), krabbelen de VS terug. Tenslotte heeft ook de VS ervoor gezorgd dat krassiale thema's (zoals militaire activiteiten, Westerse consumptiepatronen, export van gevaarlijke afval) niet werden opgenomen in de belangrijkste documenten of zelfs ook maar ter discussie kwamen. De arrogantie van Bush kreeg een hoogtepunt in zijn toespraak tot de Rio-konferentie: hij stelde de VS als voorbeeld van een "milieu-minded" land...

Agenda 21

Wat werd er nu konkreet bereikt op de Rio-konferentie? (deze vraag is korter te beantwoorden dan wat er niét werd bereikt) Eerst en vooral zijn er de konventies of verdragen met juridisch bindende konklusies, rond klimaat en biodiversiteit (zie kader). Daarnaast is er de beroemde Agenda 21, een aktieprogramma dat ons veilig tot in de 21ste eeuw zou moeten leiden. Deze agenda bevat 30 hoofdstukken over konkrete milieu- en ontwikkelingsproblemen. Het is echter een kompromisagenda geworden, zonder uitsluitel omtrent kruciale onderwerpen, of zonder meetbare doelstellingen of tijdschema's. Er is onduidelijkheid over het precieze engagement dat de verschillende landen op zich moeten nemen op basis van deze agenda. Bovendien wil de VS het konsumptiepatroon van Westerse landen niet ter bespreking zien, en willen ontwikkelingslanden het overbevolkingsvraagstuk niet ter discussie stellen.

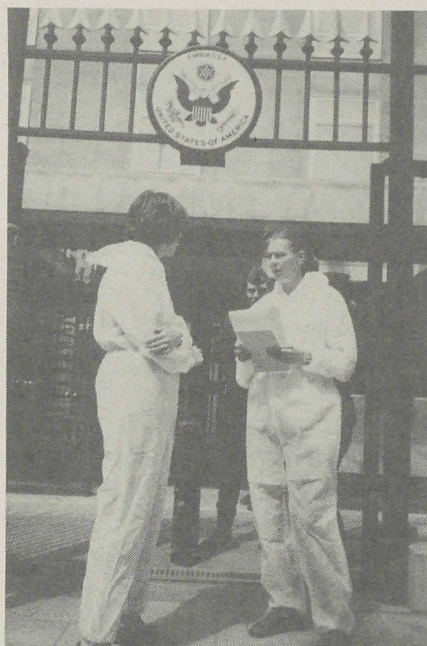
Zoals reeds gezegd, is er jaarlijks 625 miljard dollar nodig voor de uitvoering van deze Agenda 21 (waarvan 125 miljard van het Noorden). De Derde Wereld landen stellen konkreet voor dat de industrielanden 0,7% van het BNP over moeten maken aan ontwikkelingssamenwerking (eigenlijk door de industrielanden al toegezegd in de jaren '70) en dit tegen het jaar 2000. Maar de industrielanden (waaronder de VS, maar ook België) weigeren dit konkrete tijdsschema te onderschrijven. Onze planeet moet hier genoeg nemen met enkele vage beloftes.

Achteruitgang

Maar onze aardbol (waarover het eigenlijk in Rio te doen was) heeft

Platform Brazilië '92 isoleert het Rio-virus

Onder het motto "isoleer het virus" hielden enkele tientallen afgevaardigden van het Platform Brazilië '92 (samenwerkingsverband tussen de Vlaamse milieu- en derde wereldbeweging, waaronder Bond Beter Leefmilieu) op 12 juni een ludieke aktie voor de Amerikaanse ambassade. Een hygiënisch kordon werd daarbij symbolisch aangelegd rondom het ambassadegebouw. Het Platform protesteert hiermee tegen de teleurstellende houding van de VS tegenover de Rio-konferentie over milieu en ontwikkeling. Het niet ondertekenen van de uiterst belangrijke biodiversiteitskonventie, het afzwakken van de klimaatskonventie en de povere financiële middelen getuigen immers niet van een konstruktieve houding.

Een ludieke aktie van het Platform Brazilië '92 aan de Amerikaanse ambassade in Brussel

nog meerdere ontgoochelingen opgelopen. Zo waren bij de aanvang van de onderhandelingen alle staten ervan overtuigd dat er een sterk 'Earth Charter' zou moeten komen, een soort van principesverklaring over de rechten en plichten van alle wereldburgers om ons naar een duurzame samenleving te leiden. Door de fundamentele verschillen tussen Noord en Zuid, werd dit 'Aarde Handvest' echter niet ondertekend in Rio. Het handvest werd vervangen door een (zeer zwakke) 'Rio-verklaring' waarbij er teveel rekening wordt

gehouden met de economische belangen (het veilig stellen van de economische groei enzomeer) en te weinig met milieu-eisen. Deze Rio-verklaring getuigt bovendien van een totaal gebrek aan een geïntegreerde visie. In vergelijking met de Stockholm-verklaring van 20 jaar geleden merken we zelfs een achteruitgang met betrekking tot verschillende principes ter bescherming van ons leefmilieu (o.a. handel in gevaarlijk afval, militarisme, enz.).

Er was ook sprake van een **Duurzame Ontwikkelingskommissie**

De Belgisch houding in Rio

Zoals we nu stilaan gewend zijn van onze bewindslieden, heeft België zich bij de voorbereiding van de Rio-konferentie erg op de vlakte gehouden. Nederland, Duitsland en de Skandinavische landen namen duidelijk een veel vooruitstrevender standpunt in (inzake financiering, klimaat,...). Zelfs in april '92, op het moment dat de laatste PrepCom van start ging, betoonden de Belgische beleidsmensen nauwelijks belangstelling voor het Rio-gebeuren. Zo vond België (integenstelling tot vele andere landen) het niet nodig om NGO's op te nemen in de officiële delegaties op de voorbereidende PrepCom's. Tot plots (begin mei, dus één maand voor de aanvang van de conferentie) deze belangstelling in een stroomversnelling kwam onder impuls van de nieuwe milieuminister Laurette Onkelinx.

Maar het Belgische standpunt op de Rio-konferentie is uiteindelijk even "tam" gebleken als de andere industrielanden. Zo komt de ontwikkelingsproblematiek zeer marginaal aan bod en worden er geen konkrete maatregelen voorgesteld i.v.m. de afbouw van de wapenindustrie, de noodzakelijke veranderingen van de wereldhandel, enz. Er wordt wel uitvoerig uitgewijd over mondiale leefmilieuvraagstukken (broeikas, biodiversiteit, ontbossing). De vereiste aanpak in eigen land wordt echter deskundig verzwegen: een eigen bosbeleid, de bescherming van de biodiversiteit en een serieuze vermindering van de CO₂-uitstoot (met méér dan de magere voorgestelde 5% t.o.v. '90) zijn blijkbaar van minder belang.

Wel keerde premier Dehaene terug met het vooruitzicht van een mogelijke invoering van eko-taksen (voor energie en wegwerpverpakkingen) in de nabije toekomst. De milieubeweging zal er dan wel op toekijken dat de opbrengsten ten goede komen aan het milieu en niet als opvulling van het begrotingstekort zal dienen.

(IP)

binnen de Verenigde Naties die de gemaakte afspraken zou moeten opvolgen. Maar ook hier kon er geen consensus worden gevonden. Nu valt dus te vrezen dat de weinige afspraken die er zijn gemaakt, ook nog niet zullen worden opgevolgd.

Wat na Rio ?

Het hele Rio-gebeuren leek dus eerder op "huilen met de pet op" dan op een serieuze zoektocht naar oplossingen voor de mondiale milieu- en ontwikkelingsproblemen. Toch mogen we niet fatalistisch bij de pakken blijven zitten. Het is nu van essentieel belang

dat de individuele landen onmiddellijk een echt duurzaamheidsprogramma uittekenen en uitvoeren. Zo kan het gezichtsverlies dat de staatshoofden en onderhandelaars tijdens de Rio-konferentie hebben opgelopen, weer een beetje worden goedgepraat. Actie dus en snel...

Om tot een daadwerkelijke oplossing te komen, is het echter niet voldoende om alleen maar te komen tot een zuiniger energieverbruik en gesloten kringlopen in het Noorden (en zo alleen het Westers milieu verbeteren). De kloof tussen Noord en Zuid zal er alleen maar door vergroten. Er moet ook iets worden gedaan aan de fundamentele onrechtvaardige wereldhandel. Konkreet houdt dit o.a. in dat ook de armere landen toegang

zouden krijgen tot de hulpbronnen die in het Noorden verspild worden. Deze hulpbronnen moeten zodanig verdeeld worden dat deze verdeling ook voor een verre toekomst houdbaar blijft.

Alle wereldburgers

De centrale eis die de milieubeweging de volgende jaren zal stellen, is dus de herverdeling van het gebruik van natuurlijke hulpbronnen. Dit gaat dus duidelijk verder dan de bekommernis om het milieu in eigen land te redden door gebruik van meer efficiënte technieken, enz. De boodschap luidt dus: Westerling, toom je konsumptiegedrag in, en wel tot dat nivo dat de natuurlijke hulpbronnen in gelijke mate kunnen voorzien in de behoeften van alle wereldburgers. Daarvoor moet dus berekend worden hoeveel "milieugebruiksruimte" er is op deze wereld voor elke persoon. Een aanzet hiertoe werd gegeven door de Nederlandse milieubeweging. In hun "Aktieplan, Nederland Duurzaam" gaat men ervan uit dat tegen 2010 (één generatie verder dus) de aarde op een duurzame wijze moet beheerd worden. In de volgende Milieurama zullen we dit aktiemodel meer konkretiseren voor de Vlaamse situatie.

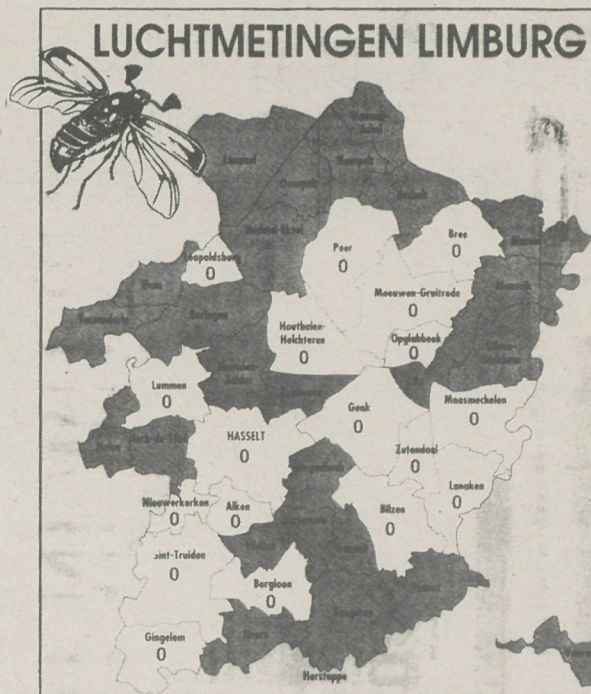
Ingrid Pauwels

Het meetnet heeft dus alleszins haar nut al bewezen. Men kan nu (in Tessenderlo en elders) in alle geval niet meer beweren dat er geen vuiltje aan de lucht is...

In Vlaanderen is 60% van de nodige riolen nu aangelegd, maar er zijn nog niet veel meer dan 100 zuiveringsinstallaties gebouwd. Vooral in de landelijke gebieden komt het meeste afvalwater uiteindelijk in beken en rivieren terecht: hooguit een kwart van het huishoudelijk afvalwater wordt op dit ogenblik gezuiverd...

Limburgse gemeenten zonder overschrijdingen van de richtwaarden (aangeduid met "O")

Zo opende een woordvoerder van de rijkswacht de Week van de Fiets. Deze trieste mededeling bewijst eens te meer dat de maatregelen tegen de verkeersonveiligheid niet altijd ter bescherming zijn van de zwakke weggebruikers. Vooral de inzittenden van de auto worden beter beschermd (gordelplicht, stevigere auto's, nieuwe remsystemen). Door dit gevoel van veiligheid bij de automobilisten gaan deze laatste (paradoxaal genoeg) juist onvoorzichtiger rijden: ze kunnen zich wat meer permitteren, denken ze. Gevolg: het aandeel van fietsers in het totaal van de verkeersslachtoffers neemt fors toe. Er moet dus dringend wat gedaan worden aan de bestaande verkeersinfrastructuur ten voordele van de zwakkere weggebruikers, alsook aan de mentaliteit van automobilisten.

door Bart Boets

Het gemeentelijke milieu-"konvenant"

Een kado voor de gemeenten

«Ik ben milieu-ambtenaar, mijn gemeente koopt natuurgebieden aan, we zullen de afvalberg klein krijgen, ik adviseer over wat wel en niet kan...»

Met deze "wijze" woorden werd het gemeentelijke milieukonvenant op de BRTN gepromoot. En jawel, het voorstel van overeenkomst voor een gemeentelijk MINA-beleid (zoals dat in mei '91 door gemeenschapsminister Kelchtermans aan de Vlaamse gemeenten voorgesteld) blijkt een groot succes te worden. En dit niet alleen als gevolg van de recente promotiefilmpjes...

Het gemeentelijk milieukonvenant wordt door de overheid ondersteund door een grootse media-kampanje

Voldongen feiten

Hoewel het konvenant reeds volop werd ondertekend, opteerde de nieuwe gemeenschapsminister voor leefmilieu De Batselier ervoor om alsnog een advies te vragen aan de MINA-Raad. De werkgroep die zich binnen de schoot van de Raad over dit onderwerp boog, moest echter vaststellen dat intussen ook reeds de richtlijnen met nadere toelichting door de milieu-administratie aan de gemeenten werd bezorgd. Voor de zoveelste maal krijgt de milieubeweging formeel inspraak over voldongen feiten.

Massaal

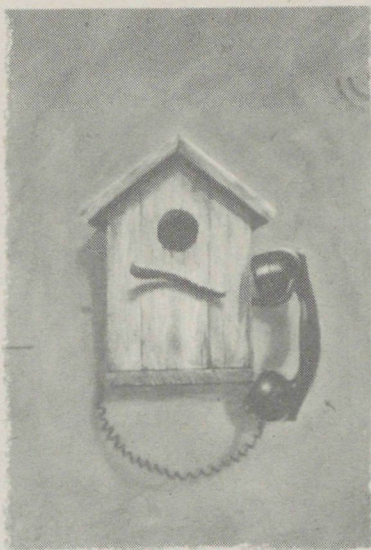
Tot nu toe reageerden maar liefst 286 van de 308 Vlaamse gemeenten positief op het aanbod om in ruil voor een nieuwe betoelaging, gedurende de komende 5 jaar een aantal aspecten uit het MINA-plan op gemeentelijk nivo uit te werken. De massale positieve reactie vanuit de gemeentebesturen hoeft bij nader inzien geen verwondering te wekken. Er zal jaarlijks 618 miljoen fr verdeeld worden onder de deelnemers, een bedrag dat op het einde van de overeenkomst in 1996 kan oplopen tot 740 miljoen... Meer dan twee derden van dit bedrag zal besteed worden aan het gemeentelijk afvalbeleid. Aan-

gezien alle initiatieven inzake afvalverwijdering uit de overeenkomst ook in het afvalstoffenplan opgenomen zijn, worden de gemeenten in feite betoelaagd voor de uitvoering van een wettelijke verplichting. Volgens het afvalstoffendekreet is het afvalstoffenplan immers juridisch bindend. Welke gemeente laat deze financiële tegemoetkoming aan zijn neus voorbijgaan?

In het afvalstoffenplan staat vermeld dat de totale som die door de gemeenten aan heffingen op de verwijdering van huishoudelijk afval betaald wordt, terug aan de gemeenten zal toekomen in de vorm van allerlei betoelagingen. In het konvenant wordt niet vermeld dat de gemeenten recht hebben op deze som. Het is ook niet duidelijk in hoeverre de bedragen voorzien in het konvenant en in het afvalstoffenplan wel overeenstemmen. Bovendien wordt zoals gezegd ongeveer een derde van de betoelaging besteed aan projecten buiten de opdrachten inzake afvalbeleid.

Package deal

Het lijkt dan ook niet juist om van een "konvenant" of beleidsovereenkomst te spreken aangezien aan de betrokken partij (nl. de gemeenten) niet het aanbod gedaan wordt om als hogere overheid af te zien van nieuwe strengere reglementering in ruil voor bepaalde engagementen bovenop de bestaande wettelijke plichten. Hier is men omgekeerd te werk gegaan: om de terechte kritiek van de gemeenten inzake financiering van hun taken uit het afvalstoffenplan te verzachten, worden hen nieuwe middelen ter beschikking gesteld in ruil voor initiatieven inzake een algemeen gemeentelijk MINA-beleid. Men

U klopt voortaan aan bij een eigen milieudienst.

kan zich afvragen of de financiering van het gemeentelijk afvalbeleid niet beter in het kader van het afvalstoffenplan zelf werd geregeld zodat enkel de echt gemotiveerde gemeenten geld krijgen voor "extra-legale" initiatieven. Het huidige konvenant komt in de praktijk dus neer op een "package deal": met verbintenissen bovenop de bestaande wettelijke verplichtingen, gekoppeld aan een aantrekkelijke betoelagingsovereenkomst.

Bovendien lijkt het principieel niet opportuun om van nature publiekrechtelijke verhoudingen tussen verschillende overheden (gewest-gemeente), te regelen door privaatrechtelijke overeenkomsten.

Stimulerend

De algemene jaarlijkse toelage wordt verdeeld volgens een dubbele parameter: 10 fr per inwoner en 42 fr per hectare. In elk geval zullen de toelagen per gemeente niet volstaan om alle initiatieven volledig te bekostigen. De toelagen zijn dus eerder stimulerend dan kostendekkend bedoeld. Bij

komende financiële middelen voor een gemeentelijk MINA-beleid zouden ook kunnen gezocht worden in een koppeling van de MINA-overeenkomst met het Gemeentelijk Investeringsfonds. Zo kan gedacht worden aan een extra toelage uit dit fonds indien de betrokken investering kadert in de realisatie van prioriteiten uit de gemeentelijke MINA-beleidsnota of de uitwerking van het Gemeentelijk NatuurontwikkelingsPlan (GNOP).

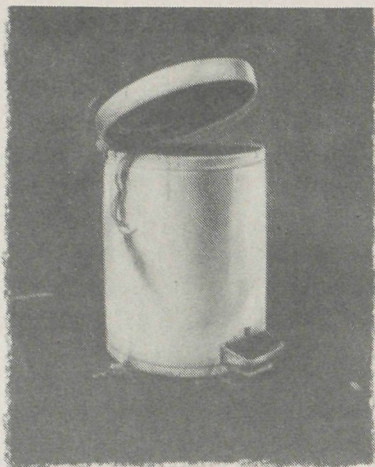
Verbintenissen

Wat zijn nu de verbintenissen van de gemeenten?

- Om het gemeentelijk MINA-beleid planmatiger te doen verlopen zal de gemeente via een **inventarisatie** van de beschikbare gegevens, een openbaar rapport opstellen over de staat van natuur en milieu in de gemeente.

Het kan niet de bedoeling zijn dat de gemeente zelfstandig inventarisatiewerk te velde gaat doen. Daarvoor is het personeelsbestand zeker te mager. Het komt er wel op aan om de relevante gegevens die bij andere overheidsinstanties al beschikbaar zijn, te verzamelen en op de gemeente ter beschikking te houden voor verdere raadpleging.

- Het kader van de Groene Hoofdstructuur, zal lokaal verder ingevuld worden via **Gemeentelijke Natuurontwikkelingsplannen**. Voor de opmaak van dit plan kan de gemeente rekenen op een éénmalig bedrag van 500.000 fr of een jaarlijkse som van 100.000 fr. Bijkomende richtlijnen, modellen en handleidingen vanuit AMINAL en OVAM zullen de opstellers van de inventaris en het plan extra informatie geven. Zo is het belangrijk te vermelden welke bron-

Uw huishoudelijk afval krijgt een aparte bestemming.

nen men kan raadplegen en waar men de nodige informatie kan verkrijgen. Dergelijke konkrete voorafgaande richtlijnen zullen de gemeenten meer zekerheid bieden bij de uitwerking van de nieuwe initiatieven en zullen ongetwijfeld de uniformiteit bevorderen van het resultaat in de verschillende gemeenten, zodat de betrokken administraties gemakkelijk algemene konklusies kunnen trekken uit de binnengelopen gegevens.

- Op basis van deze teksten zal het gemeentebestuur jaarlijks een **beleidsnota** opstellen over het gemeentelijk milieu- en natuurbeleid. Deze nota wordt net zoals het natuurontwikkelingsplan voor advies aan de gemeentelijke adviesraad overgemaakt waarna de gemeenteraad het zal bespreken en goedkeuren. Aangezien in de beleidsnota de programmatie en de beschikbare middelen vermeld staan die zullen ingezet worden om de milieu- en natuurdoelstellingen te realiseren, wordt de bespreking ervan gekoppeld aan de behandeling van de jaarlijkse begroting.

- De uitwerking van vermelde documenten en de begeleiding van het daarop gebaseerde beleid vraagt heelwat deskundigheid.

Daarom zullen de gemeenten tegen ten laatste 30 juni 1993 zorgen voor een **milieudienst**. Deze dienst kan bestaan uit: eigen gemeente-ambtenaren die voldoen aan de vereisten uit het VlaReM; een intergemeentelijk deskundigenteam of een combinatie van beide. De gemeenten kunnen zelf het kwalifikatienivo van deze ambtenaar vrij bepalen. Jammer genoeg is geen maximum bepaald voor het aantal gemeenten dat kan aansluiten bij een beperkt bemand intergemeentelijk team. De leden van dit team zijn bovendien geen gemeentelijke ambtenaren, zij kunnen dus ook niet genieten van de speciale toezichtsbevoegdheden voorzien in het VlaReM.

- Ten laatste binnen de zes maand wordt een gemeentelijke **adviesraad** voor leefmilieu en natuur geïnstalleerd. De gemeenteraad oordeelt soeverein over de opdracht en samenstelling van de raad maar in elk geval zullen hierin lokale milieu- en natuurverenigingen, onderwijsinstellingen (sensibilisering), socio-kulturele en vormings- en beroepsorganisaties vertegenwoordigd zijn. Het lijkt aangewezen om deze raad ook een onafhankelijk initiatiefrecht te geven samen met de mogelijkheid om op een vlotte manier over de nodige informatie te kunnen beschikken. De raad zou ook zelf over de vastlegging van zijn huishoudelijk reglement moeten kunnen beslissen.

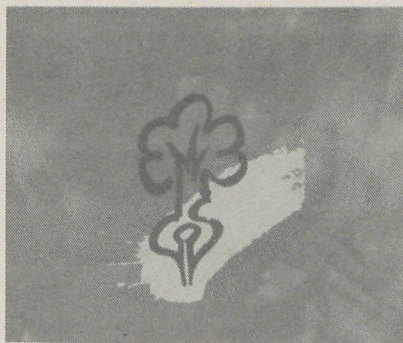
De mogelijke vertegenwoordiging van de politieke fracties en de verschillende belangengroepen mag niet verhinderen dat de Raad tot adviezen komt waarin het ekologisch uitgangspunt primeert. De politieke fracties en andere belangengroepen (ondernemers, landbouwers, recreatie, verkeer, enz.) hebben andere aparte kanalen en soms zelfs eigen adviesraden om hun opinie aan het ge-

meentebestuur kenbaar te maken. Het is aan de politieke verantwoordelijken en niet aan de adviesraad zelf om een afweging te maken tussen deze verschillende belangen. De aangewezen politieke onafhankelijkheid van de Raad wordt het best gegarandeerd door het weren van gemeentelijke mandatarissen. De definitieve politieke keuzes inzake milieu en natuur blijven immers terecht ten volle de verantwoordelijkheid van de geadviseerde gemeenteraad.

- Verder legt men in de overeenkomst een aantal wederzijds verbintenissen vast in verband met het **huishoudelijk afval**. Hierin komen de volgende aspecten aan bod: selectieve inzameling, sensibiliseringsacties, de inzameling van klein gevaarlijk afval via milieuboxen en chemiecontainers, containerparken en huis-aan-huisophaling. OVAM en de Vlaamse Gemeenschap geven van hun kant garanties over de verwijderingsmogelijkheden van de diverse soorten afval en over de afzet van gerecycleerde produkten. Voor verschillende van deze taken inzake afvalverwijdering is een bijkomende betoelaging voorzien die

Uw gemeente, een groene gemeente.

Een vrijwillige overeenkomst tussen de Vlaamse milieuoverheid en uw gemeente.

soms verschilt naargelang de bereikte resultaten. Men zal dus in zekere mate beloofd worden in verhouding tot de inzet. Deze opdrachten kaderen in het afvalstoffenplan 91-95 en worden verder uitgewerkt via bijzondere overeenkomsten tussen OVAM en de individuele gemeenten. Zoals reeds werd gesuggereerd, horen deze betoelagingsbepalingen eerder thuis in een uitvoeringsbesluit dan in een privaatrechtelijke overeenkomst.

- De gemeente zal door het overmaken van **bewijsstukken** aantonen dat men de vermelde initiatieven heeft genomen en dat de toelagen hiervoor effectief zijn aangewend. Ten behoeve van een algemene evaluatie zullen de betrokken gemeenten jaarlijks een enquêteformulier invullen, opgesteld door OVAM en AMINAL. Hopelijk werken deze administraties ook objectieve criteria uit op basis waarvan de resultaten van de verschillende overeenkomsten kunnen geëvalueerd worden. Om een goed resultaat te bereiken zou de toelage in de toekomst eventueel ook kunnen gekoppeld worden aan de mate waarin met de plannen en beleidsnota's effectief rekening wordt gehouden in het beleid van de gemeente.

Kritiek op de gemeentelijke milieukonvenanten

De MINA-Raad en dus ook de milieubeweging heeft een aantal fundamentele opmerkingen geformuleerd inzake het gemeentelijke milieukonvenant:

- De structurele ondersteuning van het milieu- en natuurbelied op gemeentelijk nivo is een positieve zaak. De vorm waarin dit gebeurt (nl. door privaatrechtelijke overeenkomst of milieukonvenant) wordt echter afgewezen. De relatie tussen Vlaams Gewest en gemeenten moet met publiekrechtelijke beleidsinstrumenten geregeld worden.
- Aangezien ook wettelijke verplichtingen voorkomen in de "vrijwillige" overeenkomst is het gebruik van de term 'milieukonvenant' voor deze overeenkomst ongepast. Het onderdeel afval met bestaande verplichtingen op basis van het afvalstoffenplan, hoort in elk geval niet thuis in een konvenant.
- De milieu-ambtenaar moet zich bij het inventariseren in de eerste plaats toeleggen op het verzamelen en ter beschikking stellen van informatie die reeds door andere overheden en instellingen is verzameld. Dit neemt niet weg dat de gemeente voor bepaalde onderwerpen zelf over veel nuttige informatie beschikt of deze op een eenvoudige manier kan verzamelen.
- De uitwerking van het gemeentelijk milieubeleid zou moeten verlopen volgens de centrale milieutema's (bv. vermessing, verzuring, verstoring, versnippering). Aan deze thema's kunnen actieprogramma's gekoppeld worden met initiatieven die de gemeente binnen haar bevoegdheid kan nemen om deze thema's aan te pakken.
- Aan de jaarlijkse beleidsnota's zou ook een globale lange termijn-visie moeten ten grondslag liggen. In de nota dient ook verduidelijkt te worden hoeveel inkomsten de gemeente werft onder de noemer "leefmilieu" (toelagen, gemeentelijke retributies en belastingen) en op welke manier deze sommen binnen het milieubeleid worden besteed.
- Elke gemeente moet over minstens 1 volledig betoelaagde milieu-ambtenaar kunnen beschikken.
- Er moeten meer garanties komen voor de praktische en politiek onafhankelijke werking van de milieu-adviesraad.
- Het Gemeentelijk Natuurontwikkelingsplan (GNOP) moet een groene visie uitwerken voor het volledige grondgebied van de gemeente en niet alleen een beperkt onderdeel ervan.
- De Vlaamse milieu-administratie moet de nodige ambtelijke ondersteuning en opvolging van de overeenkomst voorzien.
- Het is onaanvaardbaar dat de gemeenschapsminister als partij in de overeenkomst, uitspraak doet over mogelijke geschillen. Hiervoor is een onafhankelijke rechterlijke instantie aangewezen.

(RDB)

Praktijk

De praktijk zal ons in de komende jaren leren in hoeverre de nieuwe investeringen ook renderen ten bate van milieu en natuur. De nieuwe financiële middelen en infrastructuur, de deskundigheid

in de vorm van milieu-ambtenaren, de advisering in de vorm van nota's, plannen en adviesraden blijven een middel en mogen geen doel op zich worden.

Rik De Baere

PRIKBORD

"Dinomania" slaat toe...

De tentoonstelling "Dinosaurs & Co" in het Museum van het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen (KBIN) stak pas vier maanden geleden van wal en nu hadden ze (samen met hun robot-neefjes) al meer dan 250.000 bewonderaars op visite gehad! Het grote succes van de tentoonstelling bij het publiek heeft de verantwoordelijken ertoe aangezet de tentoonstelling te verlengen tot eind december 1992. Er zijn uiteraard niet alleen dinosauriërs in het museum. Vanaf eind juni valt er ook bij de ongewervelde dieren heel wat nieuws te zien: koraalriffen, zee- en zoetwater-akwaria, spinachtigen en insecten.

Het museum van het KBIN is elke dag open, uitgezonderd op maandag en op kerstmis, van 9.30 tot 16.45 uur, op woensdag en zondag tot 18.00 uur. Ingang: Waversestweg 260, 1040 Brussel. Inlichtingen bij de Educatieve Dienst, tel. 02/627.42.52.

Jeugdactie bij Stichting Leefmilieu

Voor de 21ste editie van de "Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg" werden 95 jongerenprojecten ingezonden. Met een beschikbaar budget van 1,2 miljoen frank kon de Stichting Leefmilieu (op advies en na selectie door een onafhankelijke jury) niet minder dan 76 inzendingen bekronen. Maar doorslaggevend is het enthousiasme en de vrijwillige en belangloze inzet van de honderden jongeren zelf en van hun deskundige begeleiders, waardoor (weliswaar op kleine schaal en verspreid) onnoemelijk veel kan gebeuren ten bate van ons Vlaamse landschap.

Voor meer informatie over de "Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg" en over de bekroonde projecten in het kader van de Jeugdactie 1992 kan men steeds terecht bij de Stichting Leefmilieu, p/a Kredietbank, Kipdorp 11, 2000 Antwerpen, tel. 03/231.64.48.

Lieve Grauls

Forum voor Vredesactie zoekt gewetensbezwaarde

Bent (of kent) u iemand die:

- graag en hard wil meehelpen aan nuttig vredeswerk,
- een boeiende en gevarieerde burgerdienst verkiest (18 maanden),
- een beetje thuis is in de wereld van de sociale bewegingen,
- zich in teamwerk thuisvoelt en goed ter tale is,
- onze basisbeginselen loyaal kan onderschrijven,
- en het statuut van gewetensbezwaarde heeft of snel aanvraagt?

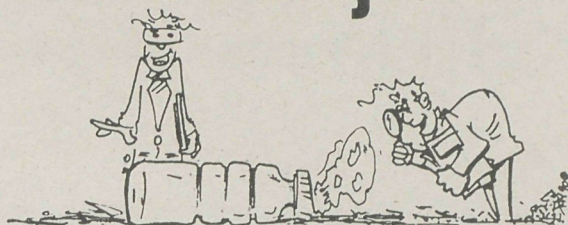
Dan bent u de persoon die wij zoeken. Welkom vanaf 1 augustus of 1 oktober 1992. Allerlei opdrachten zijn mogelijk, naargelang de persoonlijke interesses: mee uittekenen van vredesaktiewerk, informatisering, vredesvorming voor jongeren, enz.

Neem snel contact op met Gui Boven, Forum voor Vredesactie, Van Elewijckstraat 35, 1050 Brussel, tel. 02/648.75.83.

PVC, nog altijd Dedomme Nee !

Oproep tot briefschrijffactie

Na de overhandiging van de briefkaarten aan de minister van Leefmilieu De Batselier (begin mei), vonden we het tijd om ook de producenten onder vuur te nemen. We richten ons hierbij naar koekjes-, water- en yoghurtfabrikanten, maar ook naar grootwarenhuisketens. Konsumenten werden opgeroepen om brieven te schrijven naar een aantal fabrikanten. Deze aktie bleef niet zonder resultaat. Bond Beter Leefmilieu werd meerdere malen gekontakteerd door nerveuze marketing-managers die zich ongerust maakten over de aanhoudende brievenstroom. Uit enkele konstruktieve gesprekken verkregen we van o.a. Molenaar-

tje, Jacobs-Succhard (Côte d'Or weet je wel), Delacre en Corona-Lotus een gedetailleerd afbouwscenario voor hun PVC-verpakkingen. Wat ons dus niet lukte via telefoongesprekken, brieven en onderhandelingen, lukt in een mum van tijd wel via dergelijke "ontevreden" brieven.

Daarom roepen we ook alle Milieurama-lezers op om zoveel mogelijk brieven te sturen naar onderstaande adressen. In die

brief meld je je ongenoegen over het gebruik van PVC-verpakkingen door de betrokken fabrikant. Je laat ook weten dat je, zolang die produkten nog in PVC verpakt zitten, weigert nog dergelijke produkten te kopen. Je zal ze dus pas weer kopen als ze niet meer in PVC verpakt zijn. Hierna volgt een voorbeeldbrief, maar probeer ook zelf een beetje creatief te zijn.

Ingrid Pauwels

Adressenlijst

(volgende fabrikanten verpakken hun produkten nog steeds in PVC)

Water

- Top Bronnen

Inexo NV
Brusselsestraat 100
9660 Brakel

- Hepar en Vittel

Societe generale des eaux minerales de Vittel
BP. 43
88800 Vittel
France

- Evian

SA. des eaux minerales d'Evian
BP. 87
74503 Evian
France

Boter

- Becel en Effi

p.a. Unilever
Borrewaterstraat 182
2170 Antwerpen

- Santane

p.a. Kraftco
Internationale laan 55
1070 Anderlecht

- Butella

p.a. Befico NV
Kennedy park 8
8500 Kortrijk

Olie/azijn

- Match NV

rue Georges Lemoine 116
6210 Ransart

- Nopri NV

Zilverstraat 8
1000 Brussel

Koekjes

- Unic

t.a.v. Dhr Raemaekers
Postbus 999
1000 Brussel

- Suzy

NV Bistrial Belgium
E. De Rooverlaan 34
1501 Buizingen

- Verkade NV

Westzijde 103
Zaandam
Nederland

Yoghurt

- Stassano

p.a. N.T.C. NV
Stationsstraat 164
3110 Rotselaar

- Delhaize

Ossegemstraat 53
1080 Brussel

Voorbeeldbrief

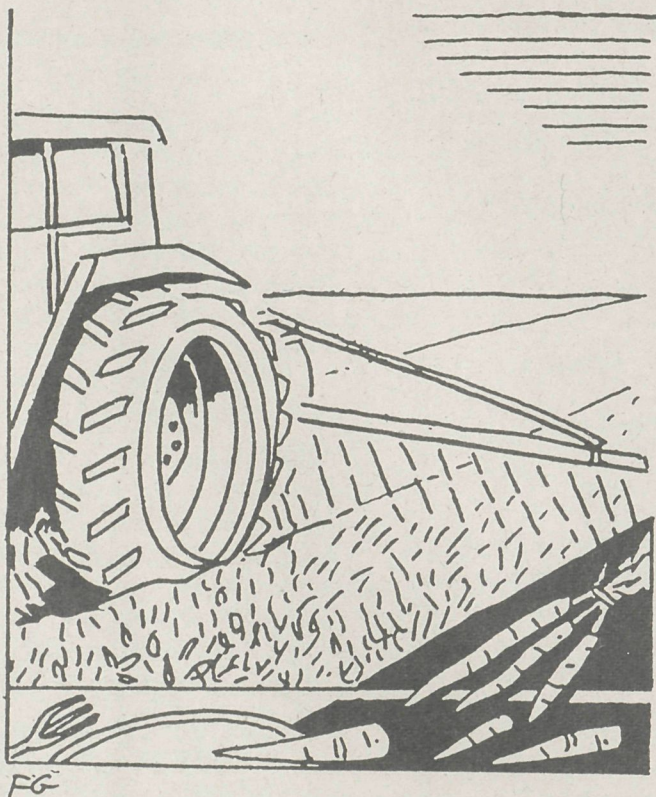
"Ik heb via de Bond Beter Leefmilieu (BBL) gehoord van de milieu-problemen die PVC geven. Het erg milieu-schadelijke PVC moet dan ook geweerd worden uit de verpakkingen. Meer milieuvriendelijke alternatieven bestaan immers: meermalige (glazen) flessen, karton, PP, PE, PET of soms gewoon geen verpakking.

"Dat PVC kan vervangen worden, bewijzen trouwens verschillende producenten in België (o.a. St. Martinus, Spa, Chaudfontaine, Vandemoortele, Meli en Jacobs-Succhard). Zij vermijden PVC in hun verpakking of hebben konkrete afbouwscenario's voor dit jaar.

"Vermits u nog steeds één van de producenten bent die PVC als verpakkingsmateriaal gebruikt, weiger ik nog (koekjes, water, boter, yoghurt) van uw merk X te kopen. Ik zal uw produkten pas opnieuw kopen wanneer ze niet meer in PVC zijn verpakt.

Boer B(r)avo

Aan het imago van de landbouw hangt al geruime tijd (en tot grote ergernis van de Boerenbond) een onaangenaam geurtje. Landbouwers worden immers hoe langer hoe meer als milieu-kriminelen aanzien. Door overbemesting bezoedelen ze het grondwater en hun runderen spuiten ze met hormonen op tot volwaardige body-builders. Het milieu-antwoord luidt "biologische landbouw". De biologische landbouwmethoden houden immers rekening met het milieu en de gezondheid van de mens. De natuurlijke kringlopen worden daarbij zoveel mogelijk gehandhaafd.

Het zijn niet de biologische produkten die te duur zijn, maar juist de gangbare produktie waarbij de milieuschade niét in rekening wordt gebracht.

Niets nieuws

Toch is de biologische landbouw niets nieuws onder de zon. Voor dat de landbouwchemie met bestrijdingsmiddelen en kunstmest de velden veroverde, leefde de boer in harmonie met zijn natuurlijke omgeving. Maar met moderne technieken (als biologische bestrijdingsmiddelen, mechanische en termische onkruidbestrijding, en gebruik van resistente rassen) is de biologische landbouw iets anders als een terugkeer naar vroeger. Er wordt gewoon komaf gemaakt met de riskante monokulturen, overvolle stallen en eindeloze vlakten met kassen voor intensieve groente-, fruit- en bloementeel. Ook de chemische bestrijdingsmiddelen en het kunstmest worden overboord gegooid.

Geen utopie

Biologische landbouw is ook geen utopie, zoals men in traditionele landbouwmiddens wel eens hoort beweren. Immers steeds meer boeren en tuinders schakelen over op biologische produktie. In België zijn er op dit ogenblik ongeveer 135 biologische telers (85 in Vlaanderen en 50 in Wallonië). In het jaar 1988, toen het label Biogarantie gelanceerd werd, telden we er 107. Maar is dit nu eigenlijk een groot succes of zou het veel beter kunnen? Een manier om hierop te antwoorden, is een vergelijking te maken met de resultaten in andere Europese landen.

Europa

In de tabel vind je de cijfers voor de 12 EG-landen en (wat vooral interessant is) hoe groot de biologische landbouw er is ten overstaan

	BIOLOGISCHE TEELT		% BIOLOG. t.o.v. TOTALE LANDBOUW	
	atl. telers	opp. (ha)	atl. telers	oppervlakte
Denemarken	730	20.000	0,9	0,7
(W) Duitsland	3.400	75.000	0,5	0,6
Nederland	440	7.600	0,3	0,4
Luxemburg	12	450	0,3	0,4
Frankrijk	3.00	40.000	0,3	0,13
Groot-Brittannië	700	16.000	0,3	0,09
België	135	1.100	0,14	0,08
Italië	1.460	13.200	0,06	0,08
Ierland	150	3.700	0,07	0,06
Spanje	750	5.500	0,06	0,02
Portugal	60	550	0,01	0,01
Griekenland	-	-	-	-

Tabel: Biologische telers in de EG (gegevens van 1990 of 1991)

van de gangbare landbouw. Het percentage biologische telers is over het algemeen groter dan het percentage landbouwoppervlakte waarop biologisch geteeld wordt. Dit wil zeggen dat het gemiddelde biologisch bedrijf kleiner is dan het gangbare, en wel omdat de biologische sektor zich vooral op hoogwaardige produkten (zoals groenten) heeft toegelegd.

Denemarken en Duitsland zijn duidelijk de koplopers. Denemarken importeert ook nog veel biologische produkten, zodat daar naar schatting 3 à 4% van het voedsel in de winkels biologisch is (en voor melk is het zelfs 8%). Nederland en Luxemburg doen het ook niet slecht. Maar België zit in het peloton dat niet of amper boven de 0,1% betaalde oppervlakte uitkomt. Als we buiten de EG kijken zijn er nog enkele landen waar de biologische teelt het erg goed doet: Oostenrijk (1.250 telers), Zwitserland (1.010 in 1983) en de Skandinavische landen (Zweden: 1.900; Noorwegen: 300; Finland: 850). Let wel: deze landen hebben allemaal een kleinere bevolking dan België en toch beduidend meer biologische telers.

Overheid ?

Er zijn dus enorme verschillen tus-

sen de landen onderling. De belangrijkste oorzaak hiervan lijkt de overheidsbeleid tegenover biologische landbouw te zijn. In België bestaat er het **Biogarantiesysteem**, een louter privé-initiatief waaraan VELT meewerkt. Tot nu toe wordt dit systeem op geen enkele wijze door de overheid gereguleerd of gesteund. Hier speelt waarschijnlijk de greep van de traditionele landbouworganisaties (zoals de Boerenbond) in mee: de machtige landbouwlobby loopt niet zo hoog op met deze kleinschaligere initiatieven, uit vrees hun afzetmarkt te verliezen. In die landen, waar de biologische sektor beter scoort, is de overheid veel aktiever: zo neemt de staat vaak een deel van de garantiekosten voor zijn rekening, subsidieert hij soms marketing-initiatieven en konsulentien voor de biologische landbouw en zijn er aan de landbouwhogescholen cursussen in de biologische landbouw. Zeer stimulerend was ook de financiële steun gedurende de omschakelingsperiode: telers die omschakelen van gangbaar naar biologisch ervaren immers een lagere opbrengst, grotere investeringen en een onzekere afzet. Daarom worden er subsidies van 5.000 tot 25.000 fr per ha en per jaar verleend voor een periode van 3 tot 5 jaar (biologische bedrijven zijn

gem. 10 tot 30 ha groot). Zulk systeem bestaat in Denemarken, Zweden, Noorwegen, Finland, Zwitserland en Duitsland en wordt nu ingevoerd in Oostenrijk en Groot-Brittannië.

Een apart geval is Frankrijk, waar de overheid zich er ook mee gemoeid heeft maar eerder alles in de war schopte. De Franse overheid heeft nl. een 15-tal organisaties erkend, waarvan er een aantal het niet erg nauw namen met de biologische principes. Dit heeft pers en TV gehaald en verklaart dat de biologische landbouw er de laatste jaren weinig groei kende. Van subsidies is er in Frankrijk echter geen sprake.

Vertienvoudiging

Met als voorbeeld de landen, waar de overheid actief meewerkt, is er voor België dus een groot potentieel voor groei. Een vertienvoudiging van de biologisch betaalde oppervlakte is zeker geen absurd streefdoel voor de komende tien jaar, maar brengt ons slechts in de buurt van het huidige nivo van de Skandinavische landen. Dan zijn we nog zeer ver van de slogan van de Britse Soil Association "20% by 2000". Dat er een markt is voor 20% biologisch voedsel, wordt door vele onderzoeken bevestigd, maar of dat zich ook in het jaar 2000 zal realiseren, is minder zeker. Alhoewel, je weet nooit. In juni '91 heeft de EG-ministerraad de verordening over biologische landbouw goedgekeurd. Deze bepaalt dat in 1992 alle EG-landen een wetgeving moeten invoeren die voedingsprodukten enkel als biologisch toelaat als ze geteeld zijn volgens een gedetailleerd lastenboek. Het effect ervan is moeilijk in te schatten, maar het is mogelijk dat zelfs de Belgische overheid wakker geschud wordt.

Bart Boets

(bron: 't Seizoentje 3/91)

WET EN PERS

Gebruikte afkortingen:

BvL: Belang van Limburg

DM: De Morgen

DS: De Standaard

FET: Financieel-Economische Tijd

GvA: Gazet van Antwerpen

HLN: Het Laatste Nieuws

HV: Het Volk

Van deze persartikels kan schriftelijk een kopie worden aangevraagd bij de Bond Beter Leefmilieu, Overwinningsstraat 26 bus 11, 1060 Brussel. Duidelijk vermelden waarvan je een kopie wenst. Bij de kopies wordt een overschrijvingsformulier gevoegd waarmee het verschuldigde bedrag (5 fr per kopie + verz.kosten) kan worden gestort.

PERS

Knack, 01/04/92: "Het water staat hoog", door Peter Renard. De waterverdragen met Nederland reeds meer dan 20 jaar geblokkeerd door Belgo-belgische ruzies.

BvL, 02/04/1992: "In Limburg is er duidelijk een vuiltje aan de lucht", door Denise Vandeloo. Eerste resultaten van het provinciaal meetnet stellen in meer dan de helft van de Limburgse gemeenten overschrijdingen van luchtverontreiniging vast.

DM, 08/04/92: "Jeugdige steun voor bruine pyreneeënbeer", door Walter De Jonge. Aktie van JNM tegen aanleg autosnelweg in de Aspevallei.

DM, 08/04/1992: "Politici regelen 70% van milieukriminaliteit", door PD. Rechter Morrens schrijft Vademecum voor milieuhandhavers.

DS, 09/04/1992: "Geplande stuwdam op Azië's langste rivier in China tart elke verbeelding", door LUV.

DS, 09/04/1992: "Randsteden dreigen probleem te worden", door Jan Schreurs. Planologen buigen zich over ruimtelijke ordening in stadsperiferie.

FET, 10/04/1992: "Luchtvervuiling in Moskou neemt gevaarlijke omvang aan". Ondernemingen negeren milieureglementering in Rusland.

HV, 10/04/1992: "Doodt massatoerisme de natuur?", door P.M. Toerisme aan de Belgische kust leidt tot desastreuze ekologische gevolgen.

FET, 14/04/1992: "Naar verzoening tussen milieu en landbouw", door Walter Aertsen. Moderne landbouwer is méér dan een boer.

Knack, 15/04/1992: "De lucht is kapot", door Dirk Draulans. Wetenschappelijke waarnemingen wijzen uit dat de ozonlaag langzaam maar zeker aangetast wordt. De eerste gevolgen ervan zijn inmiddels geregistreerd.

GVA 15/04/1992: "Nederlands 'Masterplan Fiets' kost 18 miljard per jaar", door Jab Witting. Nederland is ervan overtuigd dat de fiets een belangrijk middel is om de milieuvervuiling terug te dringen.

HV, 23/04/1992: "Mobiliteit wordt afgeremd", door Alain Vanbuyten. Standpunt inzake de reperkussies van het fiscaal aftrekbeleid van de regering op de mobiliteit.

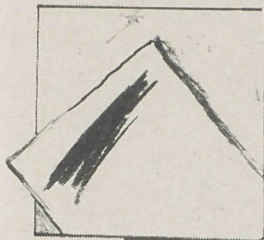
GVA, 23/04/1992: "Er moet een poorteffect aanwezig zijn", door FVdH. Bebouwde kom bestaat uit straten, niet uit wegen.

HV, 29/04/1992: "Veertigduizend lozingspijpen houden Vlaamse waterlopen smerig", door Walter de Taeye.

HLN, 30/04/1992: "Groene weg naar vakantie", door Stephane Godfroid. Bewegwijzering alternatieve routes in Vlaanderen klaar, Wallonie laat op zich wachten.

BvL, 29/04/1992: "Materialenbankten dienste van Limburgs natuurbeheer", door J.H. Voorbeeld van milieuedukatie in Beringen-Koersel.

Danny Jacobs

FRONTLIJN

Ben je op zoek naar standpunten van de koepel van de Vlaamse milieubeweging (Bond Beter Leefmilieu) of een verslag van één of andere ludieke aktie? Dan ben je in deze rubriek op de juiste plaats. Een zeer vluchtig overzicht...

No Pasaran!

Begin april protesteerden tientallen Europese jongeren (waaronder een delegatie van JNM) tegen de aanleg van een autosnelweg doorheen de ekologisch zeer waardevolle Aspe-vallei in de Pyreneeën. Daarbij liep niet alles van een leien dakje. Tijdens een vreedzame symbolische blokkade van de bouwwerf traden de Franse autoriteiten op een overdreven gewelddadige manier op: traangas en rubberkogels werden daarbij niet geschuwd. De daarop volgende aanhouding van (o.a. minderjarige maar vooral) vreedzame activisten (waaronder 5 JNM'ers) toonde echter eens te meer aan met welke verachting de Franse overheid neerkijkt op de milieubeweging. De keldering van de Rainbow Warrior in de buurt van de nukleaire test-site Mururoa liggen iedereen nog vers in het geheugen.

Bond Beter Leefmilieu heeft dan ook als koepel van de Vlaamse milieuverenigingen, onmiddellijk geprotesteerd bij de Franse ambassade tegen de onverantwoord brutale aanpak van de Fransen. Daarnaast riep BBL de ministers Onkelinx en De Batselier op om de onmiddellijke vrijlating van alle aangehouden milieu-activisten te bepleiten bij de Franse overheid. Ook deed BBL nogmaals een oproep tot EG-kommissaris voor transport Van Miert om de werken (die gesteund worden door de EG) stop te zetten en een onafhankelijk MER-rapport te laten opmaken. De mooie Europese verklaringen over milieubescherming en natuurbehoud worden hier immers schaamteloos omzeild.

Opgepakte Vlaamse milieu-activisten 'slecht behandeld'

Drie Vlaamse berenliefhebbers opgepakt in Franse Pyreneeën

'Het houdt niet op bij de Aspevallei'

Twee van de vijf opgepakte Vlamingen vrijgelaten

JEUGDIGE STEUN VOOR BRUINE PYRENEEËNBEER

'Het houdt niet op bij de Aspevallei'

INTERNATIONAAL AKTIEKAMP (4-15/4)

RED DE ASPE-VALLEI

Vlakaf gezegd !

"De Vlaamse milieubeweging heeft voldoende theoretische basis. Er wordt aardig wat gelobbyd en de contacten met de kabinetten zijn goed. Waaraan het ons nog vaker aan ontbreekt, is slagkracht. Méér aktievoeren, daar komt het op aan".

Dit is 'vlakaf gezegd' de boodschap die door VLAKAF (Vlaams Aktiekomitee tegen Afval) werd overgebracht op de tweede Vlaamse Afvalkonferentie op 9 mei te Turnhout. Deze konferentie stond in het teken van het smeden van lokale aktiekernen, om mensen die in de lokale milieubeweging aktief zijn te motiveren geweldloze akties te voeren. Konkrete akties tegen konkrete wantoestanden: hoe voer je een PVC-aktie, hoe stimuleer je mensen tot het wijzigen van hun koopgedrag, hoe ga je over tot juridische aktie, en hoeveel kost dat? En dat het kàn, bewezen de mensen van VLAKAF. Zo werd na maandenlang aktievoeren de verbrandingsoven van Willebroek einde '91 gesloten. En ook in de één jaar lange strijd tegen de plannen van een gipsstort in Terhagen (Rupelstreek) werd gezegevierd. Voor uitwisseling van ervaringen en ideeën organiseert VLAKAF dit jaar van 1 tot 8 augustus een tweede aktiekamp in de Rupelstreek.

Biodiversiteit

Openbaarheid inzake experimenten met genetisch gemanipuleerde organismen (GMO's) is onbestaande in België: experimenten waarbij men bv. bepaalde gewassen ontwikkelt die minder of zelfs niet gevoelig zijn aan allerlei ziektes. Bond Beter Leefmilieu is dan ook van mening dat de Belgische overheid dringend werk moet maken van een veilig biotechnologisch beleid in ons land. Zo voert het Gentse Plant Genetic Systems nog steeds proeven uit zonder enige regelgeving terzake. Deze bestaat voornamelijk uit een tweetal richtlijnen aangenomen door de EG-ministeraad die handelen over de bescherming van het milieu tegen de schadelijke invloed van GMO's en over een regeling van dit soort activiteiten in de gesloten ruimte. De desbetreffende richtlijnen zijn inmiddels opgenomen in Vlare II. Knelpunt bij dit alles is dat er niets wordt vermeld over wie de verantwoordelijkheid draagt bij mogelijke ongelukken of schade aan gewassen in de buurt van proefvelden waar wordt geëxperimenteerd met GMO's.

G E S P O N S O R D

AKTIEKAMP

T E G E N A F V A L

1 TOT 8 AUGUSTUS 1992 - RUPELSTREEK

Vlaanderen in beweging: een eerste weg

Eind april legde Gemeenschapsminister Kelchtermans zijn beleidsnota voor ter discussie van de Vlaamse Raad. Daarin worden de krachtlijnen voor een toekomstig beleid inzake Ruimtelijke Ordening en Openbare Werken uit de doeken gedaan. De nota formuleert heel wat goed klinkende uitgangspunten. Toch blijken er volgens de BBL en het Forum Ruimtelijke Ordening (FRO) heel wat addertjes onder het gras te zitten. Op meerdere punten stemt de nota niet overeen met het streven naar een 'duurzame ontwikkeling' dat door de Vlaamse Exekutieve werd ingeschreven in haar regeerakkoord. Inzake mobiliteit wordt de deur opengezet voor bijkomende wegenprojekten met het oog op een betere internationale bereikbaarheid van Vlaanderen. Op vlak van de infrastructuur wordt prioriteit gegeven aan groot-scheepse waterprojekten, zoals het Baalhoek- en Duwvaartkanaal. En wat gebeurt er met de gewestplannen eens het ambitieuze Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen in werking zal treden. In verband met het nieuw op te richten Vlaams Instituut voor Ruimtelijke Ordening vreest het FRO dat dit instituut de bestaande wantoestanden op de administratie zal omzeilen.

Bart Boets
Danny Jacobs

EG plant nieuw Europees wegenweb van 28.949 km

The missing links

Een uitgebreide delegatie van Bond Beter Leefmilieu, JNM en Graffiti bezochten op 15 mei het Brusselse Breydelgebouw (hoofdkwartier van Europees transportkommissaris Van Miert). Met spandoeken en lawaaierige tele-geleide wagentjes ventileerde Bond Beter Leefmilieu (gelijktijdig met enkele akties in andere Europese hoofdsteden) zijn ongenoegen over het Europees Infrastructuurplan op het kabinet van de commissaris.

Harde realiteit

"The missing link": het is geen recente heruitgave van de bekende speelfilm, geen fictie maar keiharde realiteit. De "missing links" zijn namelijk een Europees wegenweb waarbij mogelijk 28.949 km onder het grauwe beton zal verdwijnen. Het plan voorziet zogenaamd in de oplossing van een aantal "knelpunten" en de economische ontsluiting van achtergebleven gebieden waarbij het wegtransport de volgende jaren gevoelig zal uitbreiden. Het plan voorziet in de toename van het EG-autowegennet (30.237 km in 1986) met nog eens 20.000 km de volgende jaren. Tussen '89 en '93 spendeert de EG zowat 3,5 miljard ECU (dat is 140 miljard fr) aan wegebouw.

Zo worden er op dit moment reeds verscheidene projecten, zoals de "voie rapide" doorheen de Aspevallei in de Pyreneeën, door de EG gesubsidieerd.

Nochtans stelt het Europees Groenboek over mobiliteit en transport dat de overlast van het verkeer op het milieu gereduceerd of tenminste op hetzelfde peil moet behouden blijven. En toch breidt het wegtransport binnen de EG, vooral richting zuiden, zich gevoelig uit.

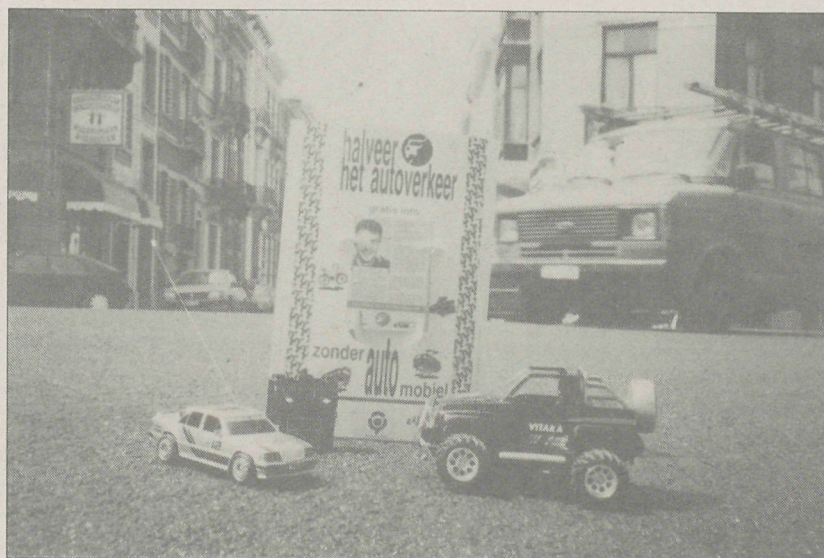
Betonindustrie

De betonindustrie wrijft zich intussen in de handen. Zo voorziet men in de uitbreiding van de 'Trans-Europese Noord-Zuid' autoweg met 10.970 km doorheen Centraal- en Oost-Europa. En wat dacht je van de Via Baltica: het gaat hier niet om één of andere idyllische Romeinse heirbaan, maar om een heuse autosnelweg die via Polen de Baltische staten moet ontsluiten.

Dichter bij huis liggen plannen in de lade voor het doortrekken van de A12 Antwerpen-Bergen, de A18 Veurne-Franse grens, het ombouwen van de A12 en N19 tot een echte autosnelweg,... Werk aan de winkel dus voor de Europese milieu- en mobiliteitsbeweging. Uit een gesprek met de auteurs van het Europees Groenboek bleek eens te meer dat milieu en natuur binnen het raderwerk van de EG niet

opwegen tegen het gewicht van de Europese auto- en betonlobby. Op zuivere lucht en open ruimte staat hier nog altijd geen prijs.

(DJ)

Motorway,
no way !!!

Halveer het gemeentelijk verkeer

Gemeenten en steden spelen een belangrijke rol in de terugdringing van het autoverkeer. Gemeenten kunnen daarom de campagne 'Halveer het autoverkeer' aangrijpen om rond plaatselijke verkeersproblemen informatie door te sturen of de campagne lokaal proberen op te zetten, eerst via het eigen personeel en later naar andere groepen toe.

Vrije baan

Maar meer nog dan informatie door te spelen, kan de gemeente door ingrepen in de ruimtelijke structuur, door meer plaats te geven aan de alternatieve vervoermiddelen een bijdrage leveren tot een vermindering van het autoverkeer. Of de gemeente kan pilootprojecten opzetten, zoals bv. in de nabijheid van een plaatselijke tewerkstellingskern een snelbus inleggen. Stadsbussen en trams zouden vrije baan moeten krijgen in de stad. Dit impliceert aparte rijstroken en verkeerslichtenbeïnvloeding.

Eigen verkeersbeleid

Een verkeersbeleid dat de verkeersstroom daadwerkelijk wil beïnvloeden maakt gebruik van een aantal duwende (bestraffende) en trekkende (belonende) maatregelen. Het doel is enerzijds de automobilist uit de auto te duwen maar tegelijk de alternatieven aantrekkelijker te maken.

- Gemeenten en steden kunnen een grote rol spelen in de promotie van het fietsgebruik door de uitbouw van fietsvoorzieningen en een coherent fietsbeleid. Een beleid dat de fiets evenwaardig wil behandelen als de auto, kan gebruik maken van de zone 30-regeling. Een gemeente kan onder-

zoek doen naar aaneengesloten, comfortabele fietsroutenetwerken en de fiets in het centrum van de gemeente en de stad rechten toekennen zoals het mogen rijden door éénrichtingsstraten en het uittekenen van fietssluisen (nieuwe fietswetgeving). Daarnaast dient veel aandacht te gaan naar degelijke, eventueel overdekte fietsstallingen, vooral in de buurt van winkelcentra en stations. Op de ruimte die ingenomen wordt door één auto kunnen gemakkelijk vijf tot tien fietsen gestald worden.

- Steden kunnen het stadsvervoer met tram en bus voorrang geven: een uitbreiding van een aantal diensten is een belangrijke stap, verhoging van de frequentie een tweede. Een andere belangrijke taak is de verhoging van de snelheid van de bus door de invoering van vrije bus- of trambanen.

- Tegelijk dient de gemeente een effectief beleid te voeren gericht op de terugdringing van de auto. Dit houdt een degelijk parkeer-

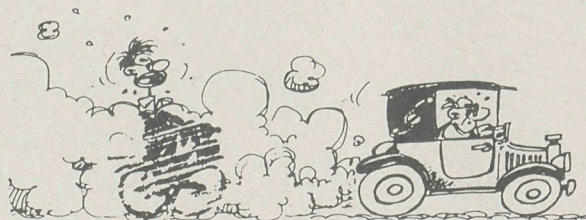
beleid in waarbij uitgegaan wordt van de leefbaarheid rond pleinen en straten en met de rechten van de voetganger en de fietser. Een selectief parkeerbeleid betekent dat er minder ruimte wordt gereserveerd voor parkings, dat het parkeren duurder wordt en dat er een goede controle is.

- De gemeente kan een voorbeeld-functie vervullen door voor haar eigen ambtenaren, OCMW-ziekenhuizen en andere voorzieningen het vervoer te organiseren.

Vruchten

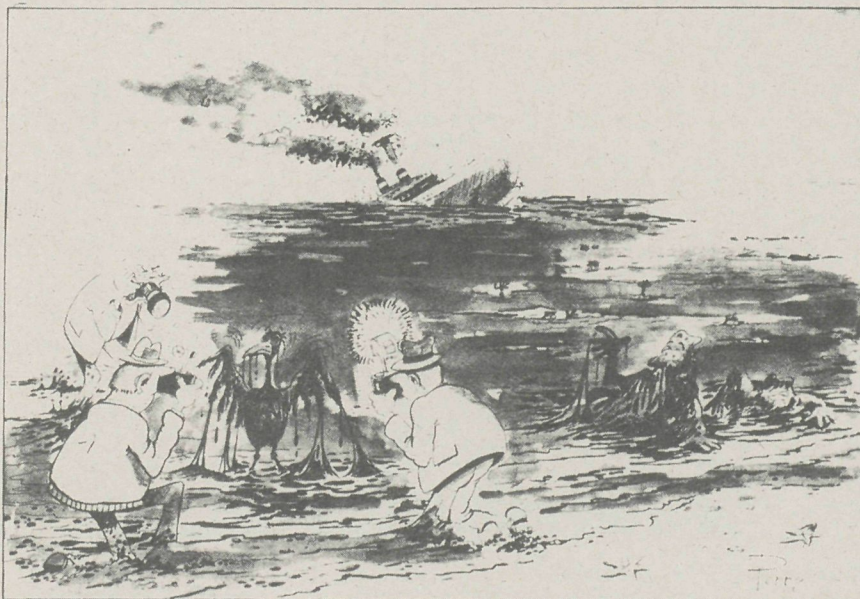
Het is noodzakelijk dat deze maatregelen elkaar aanvullen en versterken en dat het publiek het streefdoel begrijpt en aanvaardt. Deze inspanningen kunnen al op middellange termijn vruchten afwerpen. En men kan starten met een effectief fietsbeleid. Uiteindelijk vraagt een beleid gericht op de fiets een pak minder investeringen dan een autogericht beleid.

Dirk Van Regenmortel

Kroniek van een aangekondigd afscheid

"Willen we een rechtvaardige verdeling van de rijkdom op onze planeet binnen de ekologische draagkracht ervan, dan moeten we uiteindelijk naar woningen met 20 m² per persoon om in te wonen, één fiets en een degelijk uitgebouwd openbaar vervoer om ons te verplaatsen, vooral plantaardig voedsel en kleren die we tot op de draad verslijten". Maar ook al lijkt "duurzame ontwikkeling op wereldniveau" een begrip dat we konkreet kunnen invullen, dan nog vergt het nastreven van dit doel een reorganisatie van ons productie- en verdelingssysteem. Hoe we zo'n omvorming kunnen bewerkstelligen, is een prioritaire vraag voor maatschappelijke verenigingen die deze konkrete vorm van duurzame ontwikkeling nastreven.

Achterban

Milieubeweging, maar ook derde wereld- en vredesbeweging kunnen bestuderen hoe duurzame ontwikkeling er bij de aktuele toestand van de wetenschap uitziet. Ze kunnen ook een strategie op poten zetten om de maatschappelijke organisatie van productie en konsumptie in de richting van die wereldwijde duurzame ontwikkeling bij te sturen. Willen ze ook hun voorstellen naar het beleid van voldoende gewicht voorzien, dan moeten ze op een stevige, bewuste en uitgebreide achterban kunnen rekenen.

Willen we voornoemde zaken verwezenlijken, dan moeten we toch tijd voor reflectie uittrekken. Welke gevaren beloeren de nieuwe sociale bewegingen, die zich willen mengen in het kluwen van maatschappelijke belangengroepen om hun doel in realiteit om te zetten? Een antwoord op deze vraag vinden we misschien door onze horizon te verruimen. Is die duurzame ontwikkeling wel het doel van de milieubeweging? En hoe willen we bepalen wat dat puur abstrakt begrip inhoudt? Hoe wil de milieubeweging haar eigen doeleinden trouw blijven op het hoogtepunt van aandacht en respect vanuit democratische machtscenakels in Brussel? Voorkomt het puur actiegericht werken een dreigende identiteitskrisis van de milieubewe-

ging? Moet de milieukoepel de werking naar lokale groepen aanvullen met een duidelijk overeengekomen strategie voor beleidsbeïnvloeding?

Oude en nieuwe

Nieuwe sociale bewegingen kennen volgens de Amerikaanse socioloog Wallerstein, een opbloei sinds de revolutie van 1968 en bekritisieren de oude sociale en volksbewegingen. De oude sociale beweging beklemtoonde de onderdrukking van het proletariaat door de bourgeoisie. De oude volksbeweging legde de klemtoon op de onderdrukking van minderheden door overheersende groepen. Beide bewegingen gebruikten vrijwel in gelijke mate de slogan van de Franse revolutie van 1789 'vrijheid, gelijkheid en broederschap'. Beide oude sociale bewegingen zijn voortbrengsels van de revolutionaire periode van 1789 tot 1848. Beide soorten bewegingen begonnen het belang van het veroveren van staatsmacht als onontbeerlijke tussenliggende stap op weg naar het uiteindelijk doel van vrijheid, gelijkheid en broederschap te beklemtonen, aldus Wallerstein.

Nieuwe sociale bewegingen zagen in 1968 het daglicht in die landen waar de oude sociale bewegingen hun tussenliggend doel van staatsmacht hadden bereikt. Vandaar dat de nieuwe sociale bewegingen de 'oude' op hun beloften en (eens aan de macht) ook op hun praktijken konden beoordelen. Zo werden ze in aanzienlijke mate te licht bevonden. Zij werden niet louter als een deel van de oplossing beschouwd, maar ook als een deel van het probleem.

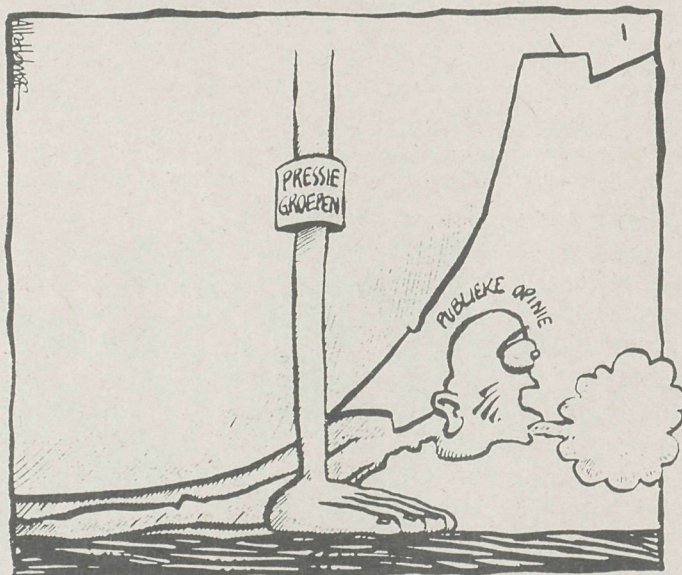
Inkapseling

De arbeiders- en volksbeweging hebben gekozen voor het opgaan in politieke partijen en de weg van de parlementaire vertegenwoordiging. Ze hebben m.a.w. gekozen voor de inkapseling in de staatsmacht. De staat in het Westers politiek bestel is echter gericht op verdeling van de rijkdom én een verzoening van de verschillende maatschappelijke belangen, zonder duidelijke konfrontatie van die belangen. De staat wil niet in de eerste plaats een verdere democratisering van de maatschappij (=delegeren van beslissingsmacht naar het laagst mogelijk nivo die effectieve besluiten toelaat). In ons politiek bestel hebben de drukingsgroepen de werkelijke macht, zonder er verantwoordelijkheid voor af te leggen.

Vragen

Maar wat wil de milieubeweging nu eigenlijk? Wil ze de best haalbare akkoorden met de Vlaamse Regering afsluiten om toch ekologische winst op korte termijn te boeken? Wil ze uitmuntende adviezen opstellen in de hoop dat de kwaliteit van het milieubeleid in Vlaanderen verbetert? Wil ze samenwerken en overleggen met andere maatschappelijke belangengroepen? Wil ze een verbinding tussen overheid en brede lagen van de bevolking tot stand brengen? Deze vragen zijn de laatste jaren in de milieubeweging terecht gesteld.

We kunnen er nog één aan toevoegen: moet de Vlaamse milieubeweging niet in de eerste plaats het begrip 'duurzame ontwikkeling' vanuit de belangen van milieubescherming konkretiseren?

De vzw 'Arbeid en Milieu' heeft nu net een poging ondernomen om dat konsept voor het milieutema van de verzuring te konkretiseren. De emissie van verzurende stoffen moet in de komende twee of zelfs drie decennia telkens gehalveerd worden om een verzurende emissie te bekomen, zodat Vlaamse biotopen nog voldoende buffercapaciteit zouden bezitten om te blijven bestaan. Maatschappelijke belangengroepen zien zich in de komende decennia geplaatst voor investeringen ter waarde van ettelijke tientallen miljarden frank. Zowel elektriciteitsproducenten, raffinaderijen, staalsektor, chemie, automobiellindustrie, transportsektor, automobilisten als intensieve veeteelt zullen als drukkingsgroep optreden om de benodigde investeringen vooralsnog niet te moeten uitvoeren, omwille van vermeende moeilijkheden in de sektor, concurrentiepositie, werkgelegenheid en noem maar op.

Onhoudbaar

Het is mijn stelling dat, wanneer we ook voor andere milieutema's het begrip 'duurzame ontwikkeling' konkretiseren, de onhoudbaarheid met de te verwachten maatschappelijke ontwikkeling in de komende tien jaar als een paal boven water komt te staan. Als we deze onhoudbaarheid kunnen vaststellen, dan lijkt het voornaamste doel voor de milieubeweging in de jaren negentig vast te staan: de onhoudbaarheid aan te tonen van de milieu-invulling van het konsept 'duurzame ontwikkeling' met het door ekonomie en staat gedomineerde maatschappelijke bestel met zijn (o.a. voor het milieu) nietsontziende denken en doen. De milieubeweging mag zich niet in slaap laten wiegen door al de spanningen van overheid en be-

drijfsleven, die ze (op zich) positief kan beoordelen. In de ogen van de (kernleden van de) milieubeweging zullen ze nooit voldoende vergaan, omdat bedrijfsleven en overheid, in eerste instantie, andere doeleinden nastreven, aldus de Nederlandse Prof. Nelissen.

Eigen visie

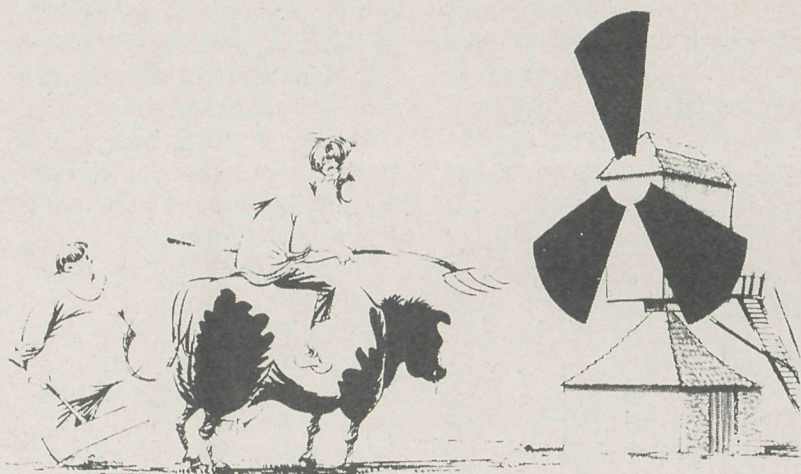
Wanneer de milieubeweging haar eigen inhoudelijke visie niet opnieuw doordenkt, zal zij niet in staat zijn om het milieubeleid fundamenteel te beïnvloeden in een richting die zowel ekologisch als sociaal verantwoord is. Voor de voormalige voorzitter van de Nederlandse Vereniging Milieudefensie Cramer, is het konkretiseren van het begrip 'duurzame ontwikkeling' niets meer en niets minder dan het doordenken van de eigen inhoudelijke visie. Ook volgens Cramer is dat de eerste taak voor de milieubeweging. En zij denkt aan een nog verdere toekomst dan de jaren negentig: "Wanneer zij (de milieubeweging) op langere termijn als beweging wil blijven bestaan, zal het zwaartepunt van haar activiteiten moeten blijven liggen in het aktiveren van mensen en het uitoefenen van pressie op het beleid van buitenaf. Dit betekent niet dat het meepraten in formele (en informele!) overlegstructuren en netwerken moeten worden gestaakt. Maar dat werk mag niet de voornaamste aktiviteit van de milieubeweging worden". Het doel van de milieubeweging is, volgens Cramer, het opbouwen van eenzelfde soort strategische onderhandelingspositie als de vakbeweging om het milieubeleid te beïnvloeden in de richting van een duurzame ontwikkeling, versie milieubeweging. Samengevat suggereren we dat de milieubeweging in de jaren ne-

gentig eerst en vooral werk maakt van de konkretisering van de eigen visie op 'duurzame ontwikkeling'. Dat aktiveren van de mensen zal haar behoeden voor een vroegtijdig einde en haar in staat stellen een strategisch onderhandelingspositie in te nemen in een verdere toekomst.

Eerste luik: aktievoeren

De twee luiken van de werking van de Vlaamse milieubeweging in de jaren negentig lijken duidelijk: aktiveren en sensibiliseren van mensen enerzijds en beleidsbeïnvloeding van buitenaf. Met klemtoon op 'van buitenaf'. In de komende jaren moet de milieubeweging meer klemtoon leggen op het mobiliseren van mensen. Het moet opnieuw de eerste en voornaamste aktiviteit van de milieubeweging worden. Hoe dat zo effectief en efficiënt mogelijk moet gebeuren, weten heel wat leden

van die beweging zelf wel het best. Toch wil ik hier enkele ideeën ten beste geven. Mensen mobiliseren is geen zaak van onregelmatige, éénmalige gebeurtenissen, maar vergte een continue inspanning. Het is een werk van lange adem, van gedegen voorbereiding, van systematische planning, van nooit aflatende opvolging en van regelmatige terugkoppeling. Het werken met inhoudelijke kampanjes lijkt daarvoor het meest aangewezen. Daarin worden de eigen doelstellingen duidelijk en concreet geoperationaliseerd, de middelen voorzien en de activiteiten naar de verscheidene doelgroepen getimed. Slechts in het kader van concrete kampanjes lijkt frontvorming met andere (nieuwe en traditionele) sociale bewegingen het overwegen waard. In het kader van concrete inhoudelijke kampanjes zal de milieubeweging zelfs een zeer sterke tak voor de frontvorming met andere sociale bewegingen moeten uitbouwen. Waarom? Ekologische grenzen stellen aan onze economie komt neer op het verminderen van de te verdelen koek. Daardoor wordt de kans dat de zwakkeren (hier en vooral in de Derde Wereld) uit de

boot vallen, nog groter. Voor alle duidelijkheid: een proper milieu ten koste van sociaal zwakkeren, hier, in de Derde Wereld en in de toekomst, daar doe ik niet aan mee.

Ook in het raam van die kampanjes zal de Vlaamse milieubeweging de internationale toer moeten opgaan. De inhoud van die kampanjes kunnen best intern worden bepaald. Het lijkt aan te bevelen om die kampanjes te koppelen aan de verschillende milieutema's, zoals bv. verandering van het klimaat, verspilling van eindige hulpbronnen, verzuring van alle milieukompartimenten, vermesting, verspreiding van milieugevaarlijke stoffen, verwijdering van afvalstromen.

De strategische verschuiving binnen in de globale werking van de milieubeweging (= meer klemtoon op mobilisering) moet de maatschappelijke positie van de milieubeweging ook meer uitklaren. De milieubeweging moet in de laatste plaats de brug tussen bevolking en overheid willen spelen. Ze moet in de eerste plaats de stem van dat deel van de bevolking willen zijn, dat opkomt voor

een leefbaar milieu ook voor de volgende generaties. Zeker op het moment dat de bevolking een duidelijke signaal naar de politieke wereld stuurt dat haar vertrouwen te lang en te veel misbruikt is (= verkiezingsuitslag van november), lijkt de milieubeweging de eerste taak te hebben de eisen op een leefbare en gezonde woon- en leefomgeving te vertolken naar de publieke opinie en de politieke wereld in een voor de mensen herkenbare taal. Het spreekt vanzelf dat deze eisen moeten kaderen in het streven naar een duurzame ontwikkeling.

Tweede luik: beleidsbeïnvloeding

De laatste jaren doet de milieubeweging op dat vlak danig haar best. Van zodra enig overheidsdokument inzake milieu verschijnt, springt de milieubeweging daarop alsof er haar leven van afhangt. Niets is minder waar. Besteedt de milieubeweging te veel tijd aan die zaken, dan bestaat de kans dat de band met de lokale en regionale milieumensen verloren gaat. En dat zou pas de doodsteek betekenen. Wij pleiten niet voor een algemene afbouw van de beleidsbeïnvloeding, maar, integendeel, voor een meer gerichte vorm. Door enkel op overheidsbesluiten, beleidsdokumenten enz. te reageren die betrekking hebben op de inhoud van één of andere tematische kampanje, kunnen beleidsmedewerkers ten eerste veel beter beroep doen op eigen deskundigheid binnen de milieubeweging en ten tweede ook een afdoendere vorm van opvolging van de beleidsuitvoering of het gebrek daaraan voorzien. Ideeën voor beleidsbeïnvloeding zijn ten volle in de milieubeweging aanwezig. Inzake dit luik van de werking lijkt momenteel enkel een

probleem te bestaan van te veel ongerichte aandacht die aan de documenten, besluiten en initiatieven van de Vlaamse milieu-overheid wordt besteed. Mag ik alleen nog maar vragen hoeveel werk (= tijd en mensen) besteed is aan het MINA- en energiebeleidsplan? Heeft de milieubeweging er al bij stil gestaan dat dit in de eerste plaats politieke geschriften waren van telkens één enkele minister? Dat het kon volstaan met een summier kritiek op het feit dat zo'n plan pas echt een beleidsplan is als het ondertekend wordt door de voltallige Vlaamse Exekutieve? Dat het misschien veel nuttiger ware geweest om ondertussen eigen kampanjes uit te dokteren en op poten te zetten?

Duurzame ontwikkeling

Tot besluit wil ik duidelijk stellen dat de Vlaamse milieubeweging in de jaren negentig eerst de term 'duurzame ontwikkeling' vanuit een milieu-invalshoek moet invullen en zeer concreet omschrijven wat dat betekent voor Vlaanderen. Op die manier zal spoedig duidelijk worden dat de overheid en andere belangengroepen die ondertussen allemaal dat woord in de mond nemen (en uit de pen laten vloeien) helemaal iets anders willen zeggen, schrijven en bereiken.

De milieubeweging dient vervolgens duidelijk aan te tonen dat duurzame ontwikkeling (versie milieubeweging) iets anders inhoudt dan de manier waarop het er nu (en waarschijnlijk in het eerstkomend decennium) in ons maatschappelijk bestel eraan toe gaat. Ze moet de achterban en het brede publiek informeren over de onhoudbaarheid tussen 'duurzame ontwikkeling' en de evolutie in allerlei sectoren van het maatschappelijk leven. Ze moet volhar-

den in de boosheid. Niet bezwijken voor het respect dat ze vanuit zogeheten respectabele kringen dichter bij de 'demokratische' machtscentra ontvangt. Haar eigen roots als nieuwe sociale beweging niet uit het oog verliezen. De lessen trekken uit de strategische opties van oude sociale bewegingen en de resultaten die deze kunnen voorleggen. In het lobbywerk kan de milieubeweging in haar achterhoofd het besef meedragen dat politieke instanties in ons bestel maar een beperkte macht hebben. Daarom kunnen ze steeds een troefkaart achter de hand houden voor andere machtscentra en belangengroepen.

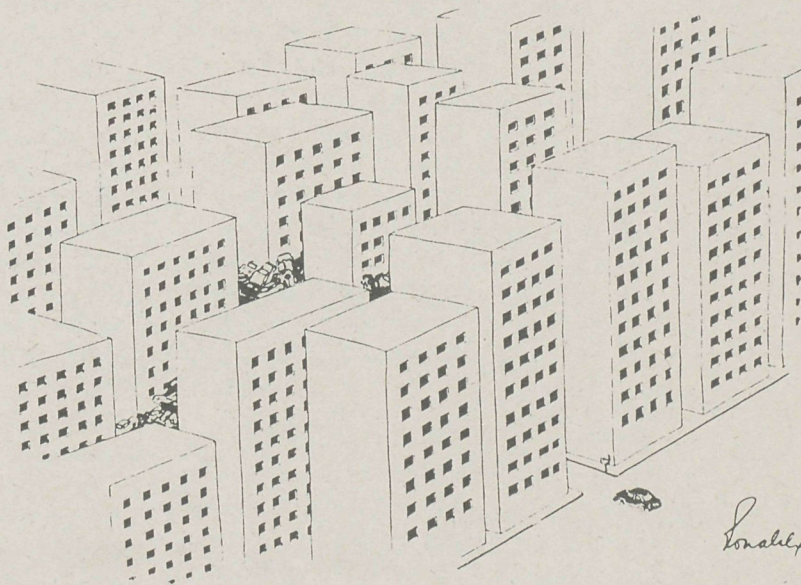
Aangekondigd afscheid

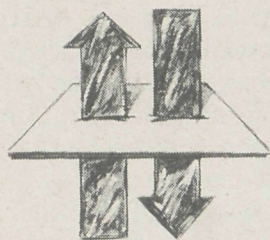
In haar werking zal de milieubeweging aantonen dat de Westerse levensstandaard geen norm kan zijn voor alle landen en mensen op

deze aardbol. Ook in haar beleidsbeïnvloedend werk zal ze die onhoudbaarheid vooraan op de agenda dienen te plaatsen. Die werking zal één motto hebben, nl. "think globally, act locally".

Als milieubeweging zijn we onszelf verplicht de kroniek van een aangekondigd afscheid te schrijven. Afscheid van een éénpersoonswagen, dagelijkse vleesportie, ééngezinsvilla, modekledij, enz. Ons lijkt een droevig lot beschoren. Afscheid bergt echter in zich de wortels van een nieuwe ontmoeting. Ook een kroniek van een aangekondigde ontmoeting zouden we moeten rondmaken. Ontmoeting met waterdichte ligfiets en met telefoon, radio, bar uitgeruste treinstellen, seizoensgebonden variaties op een groententema, comfort van compact wonen in zonnige woningen die een rustig ruimtegevoel geven, gamma van glanzende kwaliteitskledij die jarenlang meegaat, enz.

Jo Van Assche

In deze rubriek geeft Bond Beter Leefmilieu als koepel van de milieubeweging aan zijn ledenverenigingen een platform naar het grote publiek.

LEDENBLAD

Projektweek voor zonnebouwers

Werkgroep Technologie organiseert van 7 juli tot 12 juli 1992 een projektweek voor creatieve zonnebouwers. De eerste 2 praktijkdagen (7 en 8 juli) handelen over de realisatie en het konsept van het zonnebouwen (met bezoek aan zonne-installaties). Op 9 en 10 juli is er een praktische tweedaagse rond de mogelijkheden van actieve zonne-energie. Op 11 en 12 juli tenslotte wordt je wegwijs gemaakt in de zonneregeltechniek.

Meer informatie bij Werkgroep Technologie, Blijde Inkomstraat 109, 3000 Leuven, tel. 016/23.26.49.

Tuinen kijken

Na het sukses van vorig jaar organiseert ook dit jaar Leefmilieu Londerzeel vzw "Tuinen kijken". Een zestal tuinen zijn op zondag 5 juli tussen 11 en 17 uur toegankelijk. De eigenaars zullen je

graag in hun tuin ontvangen en een woordje uitleg geven (informatie rond inrichting, onderhoud, aanleg en planten, situering in de direkte omgeving).

Voor meer informatie: Leefmilieu Londerzeel vzw, Maldersestweg 104, 1840 Londerzeel, tel. 052/30.47.45.

Industrieel erfgoed

Van 10 juli tot eind augustus zal de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie (VVIA) de tentoonstelling "Industrieel Erfgoed in Vlaanderen" opstellen in het Media Center te Oostende. Deze tentoonstelling geeft een beeld van het industrieel verleden van Vlaanderen: de wijze waarop onze voorouders woonden en werkten. Of m.a.w. terug naar de wortels van Flanders Technology. Er zijn ook enkel stadswandelingen en bezoeken gepland.

Meer informatie: VVIA, Postbus 30, 9000 Gent-12, tel. 056/35.91.02.

Leren en genieten in de natuur

Het Centrum voor Natuurbeschermingseducatie organiseert in de zomermaanden enkele landschapskursussen: in de Demervallei (27-31 juli), de Vlaamse Ardennen (3-7 aug.), de Netevallei (10-14 aug.), de Oostvlaamse Kreken (10-14 aug.), de Keide (17-21 aug.) en de Zwinstreek (17-21 aug.).

Meer informatie bij het CVN, Ommeganckstraat 20 te 2018 Antwerpen, tel. 03/226.02.91.

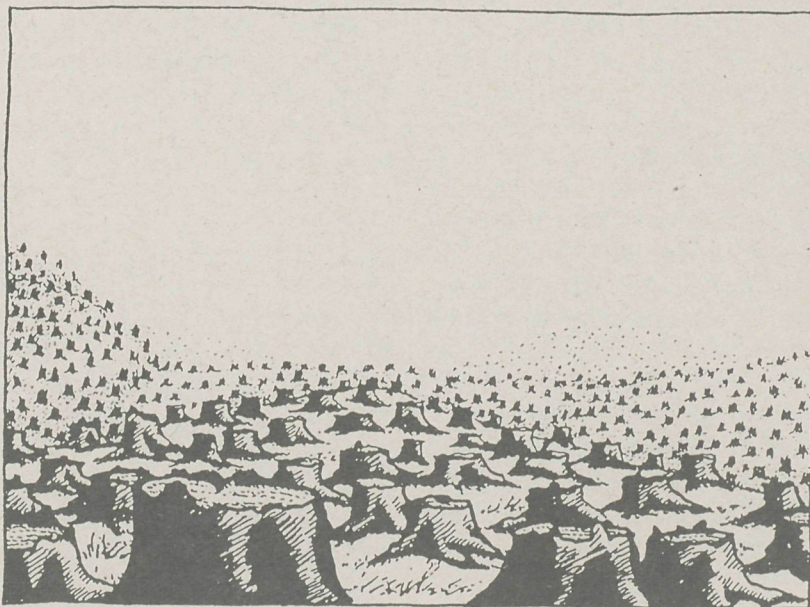
Duwvaartkanaal

Red de Schijnvallei vzw uit Wijnegem is uitermate ongerust geworden, toen ze vernamen dat de plannen voor de aanleg van een duwvaartkanaal op de plaats van de huidige antitankgracht (terug) worden bovengehaald. Dergelijke aantasting van de "groengordel antitank" is voor hen onbespreekbaar. Hier bevinden zich immers een aantal waardevolle vegetatietypes en restpopulaties van zeldzame dier- en plantensoorten. Op de kaart van de Groene Hoofdstructuur werd de omgeving van de antitankgracht dan ook aangeduid als natuurkerngebied.

Lieve Grauls

De dood voor het regenwoud

In het maart-nummer van Milieurama verscheen een artikel over tropisch hardhout en de relatie tussen houtgebruik en bosvernietiging. We ontvingen op de redactie een felle reactie op dit artikel. Het is misschien nuttig om nog eens te vermelden dat de artikels in Milieurama onder verantwoordelijkheid van de auteur(s) vallen en dus geen standpunten zijn van Bond Beter Leefmilieu. Deze standpunten kan men wel terugvinden onder de rubriek 'Frontlijn'.

“Wij vragen het stopzetten van alle nieuwe en het stilleggen van de bestaande kapkonsessies op onze gebieden.

De vernietiging van de wouden moet beschouwd worden als een misdaad tegen de mensheid. De commerciële houtkap moet verboden worden in strategische en aanzienlijk aangetaste wouden.”

(Charter van de Inheemse/Tribale Volkeren van de Tropische Wouden, 15/2/1992, Penang, Maleisië).

Verbazing

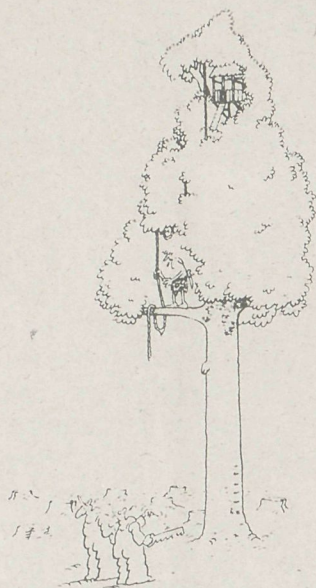
Met enige verbazing namen wij kennis van het Milieurama-artikel (MR3/92) aangaande de commerciële handel in tropisch hardhout van de hand van Annick Declercq. Onze verbazing betreft niet alleen de zeer onvolledige en verkeerde voorstelling van de werkelijkheid (zoals we verderop aantonen), maar vooral het feit dat de lidorganisaties van de BBL hierbij niet werden geraadpleegd, terwijl er wel zeer veel geput werd uit bronnen en teksten van de Belgische houthandel.

Inhoudelijk worden er in het artikel vijf stellingen verdedigd waarmee wij het absoluut oneens zijn:

- een onvoorwaardelijk geloof in de duurzame exploitatie van het tropisch woud;
- de houtkap als een beperkte oorzaak van de ontbossing;
- de destructieve gevolgen van een boycot;
- de zuiver Westerse bezorgdheid om het woud;
- de voorwaarden om het tropische wouden te redden.

Rol van de houtkap

“Op dit ogenblik staat zij (de houtwinning voor de export) in voor ruim 16% van de gemiddelde jaarlijkse ontbossing.” (MR 3/92, p.4)

	1984	1985	1986	1987
Filippijnen	603,7	301	199,6	6,5
Japan	903	558,5	284,4	41,6

Tabel:
Export houthandel van de Filippijnen naar Japan
- Ramingen in 1.000 m³ -
 (Bron: Nectoux, F, Kuroda, Y, Timber from the South Seas, 1989)

Eigenlijk is het onzinnig en bovendien zeer gevaarlijk om het belang van de commerciële houtkap in de ontbossing van de tropische wouden in cijfers uit te drukken. Als we praten over tropische wouden en meer in het bijzonder over de bedreigingen voor deze wouden, dan moeten we gebiedsgerichte benaderingen hanteren in plaats van veralgemeningen. De verschillende bedreigingen (waaronder houtkap) variëren regionaal in belangrijkheid en zijn zeer moeilijk los te koppelen van elkaar. Houtkap-activiteiten treffen voornamelijk Maleisië, Indonesië, de Filippijnen, Ivoorkust, Gabon en Kameroen, die samen voor ongeveer 80% van het totale volume van het geëxporteerde hardhout instaan.

Vooreerst gebruikt men steeds cijfers van het hout dat in de handel is terecht gekomen. Hoe weinig eksakt deze cijfers zijn, blijkt ondermeer uit ramingen over houthandel afkomstig van resp. de Filippijnse en Japanse overheid, voor de periode 1984-1987. De ramingen gelden voor dezelfde periode en dezelfde handel.

Uiteraard wordt er heel wat meer woud vernietigd dan die kubieke meter planken die hier in België op de markt komen. Een Duitse parlementaire onderzoekskommissie met meer dan 10 onafhankelijke wetenschappers onderzocht hoe het regenwoud het best kan beschermd worden. Hun eindrapport stelde duidelijk dat: "De cijfers over de houtproductie vertegenwoordigen alleen dat deel van het hout dat gebruikt wordt. Zij houden geen rekening met de 50% van de houtmassa van elke gevelde boom die in het woud achtergelaten wordt om te rotten, het hout dat gebruikt wordt voor het bouwen van wegen en bruggen, het hout dat beschadigd wordt bij het uitslepen, en dat deel van het hout dat blijft liggen omdat het niet rendabel genoeg is om vervoerd te worden".

De commerciële houtkap mag dan al een beperkte rol spelen in de globale bosvernietiging, zij is spijtig genoeg net gekonsentreerd in de nog onaangestaste, ekologisch en sociaal waardevolste en ook meest kwetsbare primaire regenwouden. Alleen daar vindt men nog de door Westerse markten

gewenste kwaliteit. Haar aanslag op die meest waardevolle stukken tropisch woud is aanzienlijk. In de primaire regenwouden is de houtkap alvast de belangrijkste oorzaak van de bosvernietiging. "In 1980 werd, voor elke 100 ha primair regenwoud dat vernietigd werd door om het even welke reden, minstens 62 hectare vernield voor de houtkap." (German Bundestag)

Wat het belang van de nationale economieën betreft, dienen we ook hier weer een heel genuanceerde benadering te hanteren. Zo is het heel belangrijk erop te wijzen dat een aanzienlijk deel 'houtproducerende landen' nu reeds hardhout dienen te importeren, omdat de hardhoutindustrie (gezien de houtroof) compleet in elkaar stortte. Voor Sarawak (Maleisië) bv. zou in 1990 maar liefst 18,8 miljoen m³ hout zijn geëxporteerd, waarvan het grootste gedeelte (min. 45%) naar Japan. Omgerekend zou dit bij benadering een areaal verlies van 417.000 ha betekenen. De uitputting van het regenwoud in Sarawak, waar, bij het aanhouden van het huidige ontbos-

singstempo, de totale ontbossing wordt geschat voor 1998 (ten laatste 2004), zal intoenemende mate andere gebieden onder bijkomende druk plaatsen. Brazilië wordt hier meer en meer naar voor geschoven. Zonder export-reglementeringen vernietigt Sarawak zelf haar "voornaamste economie".

Het aandeel van de commerciële houtkap in de ontbossing verschilt ook aanzienlijk van kontinent tot kontinent. "In 1980 werd van de exploiteerbare gesloten wouden 535.000 km² (10%) in tropisch Amerika, 436.000 km² (27%) in tropisch Afrika en 953.000 km² (49%) in Azië voor tropisch hardhout geëxporteerd." (German Bundestag) Het aandeel van de commerciële houtkap in de ontbossing van de tropische regenwouden is dus niet te onderschatten. Het is de belangrijkste bosvernietiger in de primaire regenwouden van Zuidoost-Azië. En elke poging om dit in algemene cijfers uit te drukken of te minimaliseren, is de feiten verdraaien.

Duurzame exploitatie

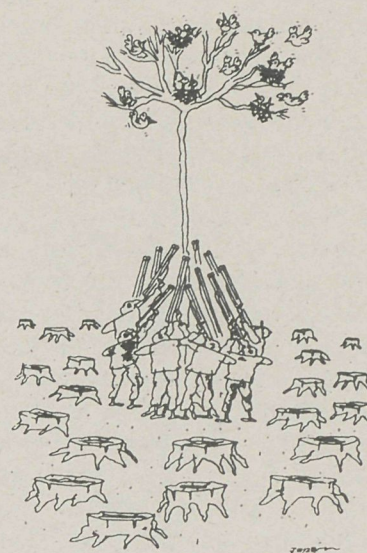
"Op zich is (tropisch) hout een milieuvriendelijke, vernieuwbare grondstof... Het concept 'duurzame bosbouw' toepassen op de tropische bossen stelt een dubbele uitdaging. Het houdt niet alleen in dat een zekere houtoogst wordt behouden, maar ook dat de ecosystemen slechts minimaal worden verstoord. Er dient gestreefd te worden naar een duurzame houthandel." (MR3/92, p. 4-5)

Er bestaat heel wat discussie over de mogelijkheid om de tropische wouden op een duurzame wijze beheren, en of de commerciële houtkap hierin een rol kan spelen.

Veel hangt uiteraard af van wat we onder duurzaamheid verstaan. De bosbouwers spreken over 'duurzaam oogstmanagement'. Een beheersmethode waarbij men zich vooreerst verzekert van een permanente houtaanvoer. Pas in tweede instantie gaat men na hoe dit met zo weinig mogelijk ekologischer schade kan toegepast worden. Geeft men echter prioriteit aan de ekologischer en sociale functies van de tropische wouden, dan lijkt een duurzame houtkap voorlopig niet meer dan een theoretische mogelijkheid die in de praktijk nog door niemand is waargemaakt.

Een studie van de IIED (International Institute for Environment and Development, absoluut geen radikale milieu-organisatie) in opdracht van de ITTO (International Tropical Timber Organisation, wiens doelstelling het is de houthandel te promoten) kwam tot volgende konklusie: "Het aandeel van tropische regenwouden dat bewust en op een operationele manier beheerd wordt met het oog op een duurzame produktie van hout, is verwaarloosbaar." Volgens de studie zou nog geen 0,125% van de commerciële houtkap op dat ogenblik op een duurzame wijze gebeuren. Tot een gelijkaardige konklusie komt Lee Albot van AFTEN (World bank's Africa Environment Unit) in een studie in opdracht van de Wereldbank: "In de praktijk heeft de commerciële houtkap in tropische wouden, gezien vanuit het standpunt van het woud als ecosysteem, nog geen duurzaamheid kunnen bewijzen. Elke houtkap moet dan ook aanzien worden als roofofbouw, zonder respect voor de basisgrondstoffen van het woud."

Wij vragen ons dan ook af hoe de auteur met grote zekerheid durft te stellen dat de duurzame exploitatie van het tropisch regenwoud de oplossing is voor de toekomst van het woud.

Boycot nefast ?

"Door een houtboycot verliest het woud immers een groot deel van zijn ekonomische betekenis. De kans dat stukken bos verdwijnen ten gunste van landbouwdoeleinden, wordt dan des te groter." (MR 3/92, p. 4)

In tegenstelling met deze stelling is er juist een positieve relatie tussen de houtkap en de kolonisatie. De wegeninfrastructuur die door de houthakkers wordt aangelegd om tot diep in de primaire regenwouden binnen te dringen, is meestal de voorwaarde voor de kolonisatie van deze regio door landloze boeren. Alleen dankzij deze wegen slagen zij erin het woud te betreden. German Bundestag stelt: "Ongeveer 50% van de voor houtkap geëxploiteerde wouden worden daarna volledig kaalgekapte door kolonisten die het spoor van de houthakkers volgen. De FAO schat dat de graad van bosvernietiging door opzettelijke bosbranden acht maal zo hoog is in bossen die reeds gekapt werden dan in onaangeraakte wouden."

De stelling dat de commerciële houtkap het woud een economische waarde geeft, is een argument dat reeds meermaals werd gerelativeerd. De Amerikaanse wetenschappers Peters, Gentry en Mendelsohn komen na het besturen van de waarde van 1 km² tropisch regenwoud in Peru tot volgende konklusie: "Zonder twijfel is de exploitatie van niet-hout produkten de meest voor de hand liggende methode om het gebruik en het behoud van de tropische wouden te verzekeren." Verder stellen zij dat de exploitatie van het hardhout in handen is van grote transnationale ondernemingen, gekontrolleerd wordt door de nationale elite en ten goede komt aan de overconsumptie in het Noorden. De exploitatie van niet-hout produkten daarentegen wordt uitgevoerd door de inheemse volkeren, en komt in de eerste plaats tegemoet aan hun behoefte en die van andere lokale gemeenschappen. Deze informele handelsnetwerken zijn moeilijk te controleren en brengen weinig op voor de Westerse konsument.

Westerse bekommernis

"Er bestaat een groeiende bezorgheid in de rijke, Westerse landen over het verdwijnen van het tropisch regenwoud." (MR3/92, p.4)

Hoewel het zo niet geschreven staat, bestaat het gevaar dat deze stelling geïnterpreteerd wordt alsof de bekommernis voor het behoud van de tropische wouden vooral in het Westen bestaat. Niets is minder waar. Niet alleen staat de milieubeweging in de tropische landen op dit vlak mijlen verder dan de Europese (laat staan Vlaamse) milieubeweging, maar vooral zijn het net de inheemse volkeren in de tropische wouden die aan basis liggen van alle acties voor het behoud van de tropische wouden. Omwille van het feit dat de Amazone-indianen in Zuid-Amerika, de Pygmeeën in Centraal-Afrika of de tribale woudvolkeren in Zuid-Oost-Azië voor hun overleven totaal afhankelijk zijn van het woud, zijn zij ook de eerste en belangrijkste beschermers van het woud geworden. Net daar waar deze inheemse volkeren het aktiefst gestreden hebben tegen vernietigende projekten, bestaat ook het meeste internationale aandacht: de stuwdammen in Brazilië, de industriële houtkap in Maleisië, de olie-exploitatie in Ecuador, ... Zijzelf stellen, in hun 'Charter van de Inheemse/Tribale Volkeren van de Tropische Wouden' dat ze recent hebben opgesteld: "Onze wouden zijn voor ons meer dan een economische bron. Voor ons zijn ze het leven zelf en hebben ze een integrale en spirituele waarde voor onze gemeenschappen. Er is geen rationele of duurzame ontwikkeling van onze wouden en onze volkeren mogelijk zolang onze fundamentele rechten als volkeren niet gerespekteerd worden. Wij vragen het exclusieve gebruik en eigendomsrecht van al de gebieden die we bewonen."

Oplossingen

"Om het tropisch bos te redden moeten twee basisvoorwaarden vervuld zijn: (1) producerende en konsumerende landen moeten gaan samenwerken (...); (2) er dient gestreefd te worden naar een duurzame houthandel" (MR 3/92, p. 5)

De World Rainforest Movement (een samenwerkingsverband van milieu-organisaties uit de Derde Wereld) en de 'Alliantie van Inheemse/Tribale Volkeren uit de Tropische Wouden' schuift vier voorwaarden naar voor, waarvan het artikel er slechts één vermeldt:

1. de erkenning van het traditionele grondbezit van de inheemse en ander woudvolkeren;
2. de absolute bescherming van alle primaire tropische wouden;
3. een hervorming van het internationaal economisch systeem;
4. een wijziging van de consumptiepatronen in het rijke Noorden van de wereld.

Men zou van een artikel in het tijdschrift van de milieukoepel kunnen verwachten dat ze deze standpunten toch minstens zou aanreiken. Het niet verder voeden van de stellingenoorlog 'anti-houtlobby' versus 'houtlobby', lijkt onze keuze te zijn die echter niet mag ontaarden in desinformatie. We hopen dan ook in de nabije toekomst van de Bond Beter Leefmilieu een duidelijk standpunt te vinden over tropisch hardhout.

**Wendel Trio,
Frank Monsecour,
Dirk Bogaert
Filip Verbelen**

Referentie:

German Bundestag, Protecting the Tropical Forests, Bonn, 1990.

Dit is een lijvig verslag van een Duitse parlementaire onderzoekskommissie waarin ook onafhankelijke wetenschappers zetelden.

Hoe is de wereld eraan toe? 1992

De vertaling van het bekende jaarlijkse rapport "State of the world" is onlangs weer verschenen. Elk jaar komen daarin verschillende aktuele wereldmilieu-tema's aan de orde. We gaan hier kort in op enkele opmerkelijke nieuwe gegevens.

Dit interessante rapport geeft immers enkele nieuwe argumenten aan die pleiten voor radicale hervormingen waar Bond Beter Leefmilieu ook in België en Vlaanderen al lang voorstander van is, maar die door de publieke opinie, de overheid en zeker bepaalde belangengroepen nog steeds niet aanvaard worden.

Energie

Hoewel de volledige overschakeling naar duurzame energiebronnen in ons landje nog vaak wordt weggelachen, stelt het WWI bloedernstig dat dit niet alleen kan, maar ook móet gerealiseerd worden tegen 2030. De technologie is immers beschikbaar, maar de omschakeling wordt vooralsnog tegengewerkt door het lobbywerk van de bestaande energiesector. Ook met betrekking tot kernenergie stelt het WWI vast dat de kernafvalproblemen doodeenvoudig onoplosbaar zijn. En de hoeveelheid stijgt nog sterk: het WWI heeft berekend dat de radio-aktieve afvalberg (die nu 80.000 ton bedraagt) tegen 2000 nog met 130% zal toenemen. Terwijl er nog steeds geen veilige verwerkingsmethode voor werd gevonden.

Veestapel

Al jaren zegt de milieubeweging in Vlaanderen dat de intensieve veestapel moet inkrimpen. Met furieuze reacties van landbouwlobbies en veevoederproducenten van dien. Ook hier legt WWI harde

argumenten op tafel die deze stelling steunen. Volgens WWI kost 1 kg. varkensvlees 30.000 kilokalorieën energie. Dit betekent dat het vleesgebruik in Vlaanderen overeenkomt met een energie equivalent van 800 miljoen liter benzine of ongeveer 10 miljard autokilometers.

Bovendien gaat dat vleesgebruik ten koste van de voedselvoorziening van arme bevolkingsgroepen in de Derde Wereld. In talloze ontwikkelingslanden is immers vastgesteld dat landbouwers er op aanzienlijke arealen van voedingsgewassen naar veevoedergewassen overschakelen. Wanneer men alle ekologische

kosten van het vleesverbruik in rekening zou brengen, dan zou de prijs verdrievoudigen...

De milieurevolutie

Het besluit van het WWI is dat de wereld toe is aan een vierde revolutie: de milieurevolutie. Het veranderingsproces moet versnellen en nationale regeringen moeten daarvoor de motor worden. De overheid in Vlaanderen en België probeert de laatste tijd wel groen voor de dag te komen, maar momenteel ontbreekt er nog steeds de visie en vooral de politieke wil en moed om bij te dragen aan de redding van onze planeet.

(BB)

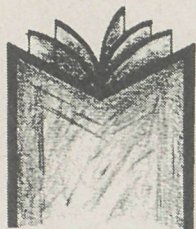
Hoe is de wereld eraan toe ? 1992

prijs: 695 fr

Te verkrijgen bij de Bond Beter Leefmilieu, tel. 02/539.22.17.

Volgende thema's worden behandeld: het behoud van de biologische diversiteit, duurzaam energieverbruik, de kernafval-bom, hervorming van de veeteelt, de gezondheid van de vrouw inzake voortplanting, de minerale grondstofvoorraden, de inrichting van de steden, duurzame banen in industrielanden, het wereldmilieubeheer en de lancering van de milieurevolutie.

Met een indrukwekkende literatuurlijst en een hele reeks tabellen en grafieken.

Boek en Milieu

Het Groen Klussenboek

Willem Aalders, uitgeverij M & P, verspreid door Standaard Uitgeverij, 1991, 496 p., ISBN 90-5112-218-7, 335 fr., boekhandel.

Gids voor de doe-het-zelver die milieuvriendelijkertewerk wil gaan. Dit naslagwerk is zeer praktisch opgevat met waar mogelijk aandacht voor alternatieve produkten en methoden. Bijna alle aspecten van verbouwen, onderhouden en opknappen van de woning worden belicht.

Milieumemorandum: mogelijkheden en middelen voor milieumanagement

Uitgave van Moret Ernst & Young, tel. 00/31/10/407.44.44, 1991, 140 p., ISBN 90-71070-14-X, eventueel kosteloos aan te vragen.

Moret Ernst & Young heeft een adviesgroep milieu waarin accountants, management konsulenten, konsulenten van de bedrijfstakken, alsook specialisten op gebied van belastingen, subsidies en ondernemingsrecht actief zijn. Samen maakten zij deze bundeling van artikelen over bovengenoemde onderwerpen. Alhoewel geënt op de Nederlandse situatie, ook in Vlaanderen bruikbaar.

De Milieuraad in Vlaanderen: een enquête bij gemeentes

Uitgave van BIRO vzw (Bewoners In de Ruimtelijke Ordening), tel. 091/23.49.18, 1992.

Enquête naar de verwachtingen van de Vlaamse gemeenten gehouden n.a.v. het konvenant tussen de gemeenten en de Vlaamse

overheid, die door bijna alle gemeenten ondertekend werd. Het deel milieuraden werd onder de loep genomen. De afsluiting van het milieukonvenant betekende immers een extra impuls voor oprichting van nieuwe milieuraden tegen juni 1992.

Natuur & Milieu Encyclopedie

Uitgave van Zomer & Keuning i.s.m. Stichting Natuur en Milieu, 1991, 359 p., ISBN 90-210-0221-3, 595 fr., boekhandel.

Het milieujargon is zeer omvangrijk aan het worden. Door de toenemende aandacht voor milieu in alle takken van de samenleving, stijgt ook de vraag naar verklaring van al deze "moeilijke" woorden. Deze encyclopedie is dan ook zeer welkom en op de eerste plaats bedoeld voor mensen die niet alle dagen met het milieu bezig zijn. Meer dan 1.500 begrippen worden behandeld.

Rest-Vlaanderen: ruimtelijke strategie voor W-VI. platteland

Regionaal Instituut voor de Samenlevingsopbouw (RISO) West-Vlaanderen, tel. 051/54.52.00, 1992, 95 p., 500 fr.

West-Vlaanderen, landbouwprovincie bij uitstek, heeft dringend nood aan een betere ruimtelijke ordening. Aan de hand van de verschillende behoeften aan ruimte zoals voor natuur, landbouw, recreatie, industrie, huisvesting en verkeersinfrastructuur, wordt gepleit voor een visie met meer aandacht voor behoud van open ruimte.

Wegwijs in

Konsumentenopvoeding

Uitgave van OIVO, tel. 02/513.80.70, 1992, 89 p., 200 fr.

Handleiding met pedagogisch materiaal voor basis- en secundair onderwijs over verbruikersonderwerpen. Werd opgesplitst in vijf thema's: verbruik, gezondheid, veiligheid, voeding en leefmilieu. Per thema volgt een overzicht van folders, brochures, lespakketten, dia's en video's van verscheidene organisaties.

Ruilverkaveling in Vlaanderen: toelichting bij nieuwe aanpak

Uitgave v.d. Vlaamse Landmaatschappij, tel. 02/538.81.60, 1992, 51 p., ISBN 90-6716-356-2.

Beknopte visie rond de recente ontwikkelingen op het vlak van ruilverkaveling. Dit instrument evolueert naar meer aandacht voor natuur, landschap, milieu en recreatie, naast de zuiver landbouw-ekonomische doelen.

Natuur in Steden: vbn. in binnen- en buitenland

Tjeerd Deelstra, International Institute for the Urban Environment, tel. 00/31/15/623.279, 1990, 215 p., ISBN 90-9003994-5; 49,35 gulden (inkl. verz.kost)

Deze studie omvat een verzameling van ideeën en opvattingen over natuur in steden, die wordt geïllustreerd met beschrijvingen van projecten. De historische en recente opvattingen over natuur in de bebouwde omgeving werden op overzichtelijke wijze in kaart gebracht.

**Spaar uw energie:
handleiding voor uw eigen
anti-broeikasbeleid**

Uitgeverij Milieudefensie, tel. 00/31/20/622.1366, 1991, 58 p.; 7,90 gulden.

Handige handleiding over wat je zelfkan doen om het broeikas effect of de opwarming van de aarde tegen te gaan. Vooral de uitstoot van CO₂ zou drastisch moeten verminderen. Dit kan direkt in elk huishouden door energie te besparen bij verwarming van de woning, deelname in het verkeer, aanschaf van elektrische apparaten, en nog veel meer.

**Het station als
inrichtingsprincipe**

Fred van Remoortel, tel. 03/772.40.55, 1991, 132 p., 400 fr. plus verzendingskosten (nog enkele eksemplaren !)

Afstudeerwerk dat de basislijnen schetst van het principe van een nieuwe ruimte-indeling, waarbij het station centraal staat. Dit om tegemoet te kunnen komen aan de roep om leefbare en bereikbare ruimten waarbij beleving van plaats en traject van groot belang is. Enkele aspecten van dit gedachtengoed worden toegepast in een aantal stations.

**Milieuzorg in het
Midden-en Kleinbedrijf**

Instituut voor het Midden-en Kleinbedrijf Nederland, tel. 00/31/20/690.1071, 1991, 75 gulden.

Speciaal voor ondernemers samengesteld, bestaat dit boek uit twee delen. Het eerste deel bevat een algemene, bedrijfskundige en juridische achtergrond. Het tweede deel bevat meer technische informatie voor 46 verschillende bedrijfstakken. Is gebaseerd op de Nederlandse wetgeving, maar ook hier bruikbaar. Bevat een handige controlelijst om te kijken hoever het staat met het milieu in uw bedrijf.

**A vision from the South: how
wealth degrades environment**

Uitgeverij Jan van Arkel, verdeeld bij Kritak, tel. 016/23.01.31, 1992, 128 p., ISBN 90-6224-994-9; 17,50 gulden, boekhandel.

Een Indonesische, een Braziliaan, een Indiër en een Tanzaniaanse maakten een studiereis door Nederland en geven in dit boek hun bevindingen. Het was de bedoeling om na te gaan wat een vervuild land als Nederland moet doen om een duurzamer samenleving te verwezenlijken. De konklusie luidt dat alleen een grote verandering in levensstijl een oplossing biedt voor de toekomst.

**Inleiding tot het internationaal
en Europees milieurecht**

Uitgave van Story Scientia, tel. 11.68.68 (groen nummer), 1992, 210 p., ISBN 90-6439-768-6, 2050 fr., boekhandel

Pas verschenen in de reeks van de Belgische Vereniging voor Milieurecht vzw. Dit werk biedt een leidraad om wegwijs te raken in de veelheid van internationale organisaties en hun werkzaamheden op milieuvlak. Het eerste en tweede deel gaan resp. over de VN en de EG. In het derde deel komen andere instellingen aan bod (o.a. OESO, NAVO, Benelux). Met interessante lijsten van afkortingen, verdragen, EEG-richtlijnen en verordeningen.

**Het land van het
levende (?) water**

Tonny Temmerman, tel. 03/774.22.57, 144 p. met kleurenfoto's, gebonden in harde kaft, 800 fr. (+ 50 fr. verz.kosten)

De auteur bestudeerde jarenlang het bijzonder biotoop van de zoetwaterschor en haar bedreigingen. De slikken en schorren langs de Schelde en haar bijrivieren worden besproken, met in het bijzonder aandacht voor het Kijkverdriet te Steendorp. Het boek heeft zowel wetenschappelijke als geschiedkundige waarde.

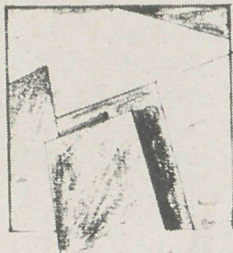
Martine Langen

De milieubiblioteek van BBL

De milieubiblioteek is open van maandag tot woensdag (9-12 en 14-17u). Jekant méér dan 13.000 boeken en bijna 300 tijdschriften komen inkijken; er wordt echter niets uitgeleend. Beperkte documentatie-aanvragen worden opgestuurd aan vijf frank per kopie, evenals publikatielijsten over bepaalde thema's.

De boeken en rapporten die hier worden voorgesteld, zijn gewoonlijk niet bij de Bond Beter Leefmilieu te verkrijgen. Ze zijn wel te bekijken in onze uitgebreide milieubiblioteek. Bijna alle Nederlandse uitgaven kan je bestellen bij MilieuBoek, Postbus 18169, NI-1001 ZB Amsterdam, tel. 020/624.49.89. Dit kan het goedkoopst via de post.

KRUISWOORDPUZZEL

door Dirk Serneels

In de vorige Milieurama bleven de puzzelaars (wegens plaatsgebrek) op hun honger zitten. We maken dat dit keer weer goed. Geert Teirlinck uit Westerlo mag zich intussen opmaken om zijn boekenpakket te ontvangen. Na het oplossen van dit kruiswoordraadsel kunnen al de anderen met de hieronder aangeduide letters de verzamelnaam gevonden worden voor vlees en eieren die afkomstig zijn van dieren die hun leven **niet** in concentratiekampen hebben doorgebracht.

Oplossingen worden verwacht vóór 23 juli bij Milieurama Puzzelen, Overwinningstraat 26 bus 11, 1060 Brussel.

HORIZONTAAL

- A. Limburgse gemeente - sierplant - muf
- B. Gebrek - vogel - Indonesisch eiland
- C. Neptunium - kikkerdril - bloeiwijze - aartsbisschop
- D. Oostvlaamse gemeente - alstublieft - bevelschrift
- E. Cyanide - groene likeur
- F. Ethiopische provincie
- G. Circa - Verenigde Naties - omheinde grond - aluminium
- H. Roofvis - raam - nijlreiger
- I. Oosterlengte - watering - telwoord - muzieknoot
- J. Brabantse gemeente
- K. Ontdekking - deelgemeente van Zulte
- L. Onzin - vruchtenat - grote herkauwer
- M. Ondernemingsraad - vrijgevig - Nederlands onderzoekscentrum - kauw
- N. Scheepseigenaar - lynx - het land bewerken
- O. Kraakbeen - zilverpopulier - huidverharding

VERTIKAAL

- 1. Oostvlaamse stad - platvis - naaldboom
- 2. Stad in de Oostkantons - paling - sporeplant
- 3. Naamloze Vennootschap - verkeerd - vliegeraam - ut
- 4. Kristelijk feest - nachtroofvogel - Afrikaanse rivier
- 5. Samenvoegen - deel van een sluis
- 6. Noordamerikaanse indiaan
- 7. Samarium - Arabische jongensnaam - kunstvoorwerp - pond
- 8. Zuidafrikaanse Nobelprijswinnaar voor de vrede - zacht - agave
- 9. Loofboom - drankkast - zeepwater - selenium
- 10. Deelgemeente van Putte
- 11. Romeinse keizer - Brusselse gemeente
- 12. Italiaanse komponist - bunzing - lofspraak
- 13. Bijbelse plaats - Oostenrijkse rivier - bestanddeel van kromosomen - persoonlijk voornaamwoord
- 14. Bloot - houding - deel van de voet
- 15. Klad - artemisia - slordige vrouw

J9 B11 H1 O6 H10 I14 K12 B5 L9 F6 M1 H8 A13 H6 K7 B1 O2

Oplossing van het jan.-feb. nummer:

De gezochte ziekte: huidkanker.

HORIZONTAAL: A. Zwin-jacht-faam; B. Uraan-rag-kille; C. UA-bas-are-le; D. Radon-dar-otter; E. Kobold-erosie; F. Eethuis; G. AM-eng-ets-At; H. Doel-hulst-auto; I. El-pro-uur-er; J. Armadil; K. Lagune-elsbes; L. Zenuw-tin-trein; M. Ee-air-kea-no; N. Drang-lis-radar; O. Esso-alsem-mais.

VERTIKAAL: 1. Zuur-vader-zede; 2. Wraak-mol-leers; 3. Ia-dol-wan-As; 4. Nabob-elp-guano; 5. Nanoen-rauwig; 6. Leghorn; 7. Ar-DDT-met-II; 8. Cara-halma-ibis; 9. Hg-reu-den-Se; 10. Rietuil; 11. Kroost-Ulster; 12. Fiets-sar-braam; 13. AL-til-ree-da; 14. Allee-Ate-Sinaï; 15. Meer-stort-nors.

G E S P O N S O R D

AKTIEKAMP

T E G E N A F V A L

1 TOT 8 AUGUSTUS 1992 - RUPELSTREEK

INSCHRIJVINGS-STROOK

Hiermee schrijf ik me in voor het Aktiekamp tegen Afval van 1 tot en met 8 augustus 1992 in Boom, Terhagen:
Naam:

Adres:

Telefoon:

Ik zal aanwezig zijn van augustus tot, en betaal hiervoor 200 BEF per dag bij aankomst. Bij inschrijving krijg ik een handboek toegestuurd met alle nodige inhoudelijke en praktische informatie.

Ik breng kinderen mee van jaar.

Handtekening:

(Minderjarigen ook handtekening ouders of voogd aub.)

*Terugsturen naar: VLAKAF
Groene Hofstraat 29, 2850 Boom.*

GESPONSORD AKTIEKAMP

Vier miljoen Vlaamse plastic bekertjes voor de start van Euro disney: het hoogtepunt van onze economie ligt op een afvalberg. Als we daar tegenin willen gaan, moeten we meer doen dan een bruine boterham eten! Zolang de milieubeweging geen adem heeft, krijgt ons leefmilieu

geen zuurstof. Daarom is het hoog tijd dat we niet langer op onze adem trappen maar op de rem van onze wegwerpendustrie.

Allemaal schone praat, maar wat willen we zeggen?

Dat je verwacht wordt op het tweede gesponsorde Aktiekamp tegen Afval dat doorgaat van 1 tot 8 augustus 1992 in de Rupelstreek. (Omdat we ergens moeten beginnen, beginnen we in de Rupelstreek - al jarenlang de vuilnisbak van Vlaanderen.)

Het aktiekamp heeft twee doelstellingen. (Dus je hoeft niet eens tot drie te kunnen tellen om er naartoe te komen. Je ziet: veel redenen om weg te blijven, heb je niet.)

Teneerste: onszelf iets bijbrengen over geweldloze direkte akties (aktietraining, -uitwerking,...), basisdemokratie enzovoort. Het moet dus in de eerste plaats een leerrijk kamp

be
Ru
sto
teg
va
ge

De
jou
klin
ak
vo
vo

Wi
se
of
on

Me
VL
Gr
28
Te

E KAMP TEGEN AFVAL

worden dat een basis helpt leggen om in de toekomst nog en beter aktie te voeren.

Ten tweede: daadwerkelijk di rekte akties voeren voor een schone en propere produktie.

Het eerste aktiekamp tegen Afval droeg er vorig jaar bijvoorbeeld toe bij dat het fosfaatbedrijf Prayon-

Rupel geen vergunning kreeg voor een gipsstort in een groengebied te Terhagen. Ook tegen de inmiddels gesloten verbrandingsoven van Willbroek werd toen geweldloos aktie gevoerd.

Denk niet te vlug dat dit aktiekamp niets voor jou is. Je hoeft niet persé op een barrikade te klimmen of de pers te woord te staan, een aktiekamp dat is het leven zelf, dus daar is voor elk wat wils. Bovendien is er kinderopvang voorzien.

Wie meer wil doen voor het leefmilieu dan flessen naar containers slepen, papier inzamelen of biologisch fruitsap drinken, mag er niet ontbreken.

Meer info:

Vlaams Aktiekomitee tegen Afval (VLAKAF)

Groene Hofstraat 29

2850 Boom

Tel. en fax: 03/844.45.78

GESPONSORD

Het aktiekamp is gesponsord. Wat wil dat zeggen?

Wees gerust, je hoeft geen truitjes te dragen met een boodschap. Maar als je niet kan komen naar het aktiekamp, heb je nog geen excuus om geen sponsor te worden. Door in te tekenen op de hierachter afgedrukte sponsorlijst verklaar je je solidair met de aktievoerders en engageer je jezelf om een (zelfgekozen) bedrag te storten per dag dat het kamp duurt als steun voor het opzetten van direkte geweldloze akties. Je vraagt aan je burens of ze dat ook even willen doen, stuurt dan de lijst op naar het VLAKAF-sekretariaat of brengt hem mee naar het aktiekamp. Wij zenden al onze sponsors een verslag van de gebeurtenissen op het aktiekamp en een overschrijvingsformulier.

Het aktiekamp komt nu reeds tot stand dankzij de steun van:

Hinkelspel, De Dobbelhoef, Freya's-fruitsappen, Sober voor Anderen, Pol Renders, Ecover, Hefboom.

SPONSORFORMULIER

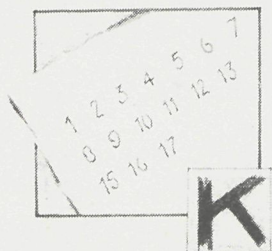
VAN HET AKTIEKAMP TEGEN AFVAL

Pakweg 50 mensen die aktievoeren, gesteun door 500 mensen die zich solidair verklaren en via het sponsorsysteem hun steentje bijdragen. Daar wil jij toch ook bijhoren! Vul snel in en vraag vrienden, burens, kennissen en geliefden om voor één keer jouw voorbeeld te volgen.

"Ondergetekenden verklaren zich solidair met het tweede gesponsorde aktiekamp van 1 tot 8 augustus in de Rupelstreek, en leveren een financiële bijdrage van het ingeschreven bedrag per dag dat het aktiekamp duurt. De gelden worden gestort op rekeningnummer 035-1623695-53 van VLAKEAF na afloop van het kamp en het verkrijgen van een kampverslag. De gelden worden besteed aan het opzetten van direkte geweldloze akties tegen afval."

NAAM	ADRES	Bedrag / dag	Handtekening

Opsturen naar VLAKEAF, Groene Hofstraat 29, 2850 Boom, tel.: 03/844.45.78 .
Of meebrengen als je langskomt op of deelneemt aan het Gesponsord Aktiekamp tegen
Afval van 1 tot en met 8 augustus in Boom (Rupelstreek).

KALENDER

Strandwandeling

Tijdens de zomermaanden kan je iedere zaterdag om 10 of 14 uur op wandeling langs het strand onder begeleiding van het Marien-Ecologisch-Centrum, Langestraat 73 te Oostende. Tel. 059/80.67.66 voor een preciese wandelkalender.

Tuinen Kijken

Op zondag 5 juli (11-17u) kan je een zestal tuinen gaan bekijken dankzij Leefmilieu Londerzeel vzw. Meer informatie: tel. 052/30.47.45.

Zonnebouwers

Werkgroep Technologie organiseert van 7 tot 12 juli een projectweek voor creatieve zonnebouwers. Meer informatie: tel. 016/23.26.49.

Industrieel erfgoed

Van 10 juli tot eind augustus zal de Vlaamse Vereniging voor Industriële Archeologie (VVIA) de tentoonstelling "Industrieel Erfgoed in Vlaanderen" opstellen in het Media Center te Oostende. Er zijn ook enkele stadswandelingen en bezoeken gepland. Meer informatie: tel. 056/35.91.02.

Vakantieweek

Van 13 tot 20 augustus wordt in de omgeving van Enschede (NL) een creatieve veganistische vakantieweek gehouden. Inlichtingen bij Marcel Henstra, tel. (NL) 020/690.65.19.

Open Monumentendag

Op zondag 13 september zullen opnieuw honderden monumenten een open huis zijn voor een massa liefhebbers tijdens de open monumentendag. Inlichtingen en programma op de 'monumentenlijn' 02/511.18.40 of Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21, 1000 Brussel.

Plastic Recyclage

Technologische Vorming Vlaanderen richt van 16 tot 18 september a.s. in Antwerpen een driedaagse cursus in over plastic recyclage. Meer informatie bij Diane Voet, Technologie en Innovatie, Desguinlei 214, 2018 Antwerpen, tel. 03/216.09.96.

Leefbare doortochten

De vzw Langzaam Verkeer organiseert op donderdag 24 september een studiedag "Leefbare Doortochten" in het Cul-

tureel Centrum Zwaneberg, Bergstraat, Heist-op-den-Berg. Inlichtingen en inschrijvingen: vzw Langzaam Verkeer, Diestsevest 82, 3000 Leuven, tel. 016/23.94.65 (R. De Maeyer of M. Matienko).

Vredesweek

Van 28 september tot 4 oktober 1992 organiseert de Vlaamse Vredesbeweging opnieuw de vredesweek. Met deze week wil de beweging de actuele thema's van vrede en veiligheid in onze samenleving extra in de verf zetten. Inlichtingen bij Forum voor Vredesaktie, Van Elewijckstraat 35, 1050 Brussel, tel. 02/648.75.83.

Duinen

In de Stedelijke Openbare Bibliotheek 'De Biekorf' 'Kuipersstraat 3, 8000 Brugge, tel. 050/33.00.50 loopt de ganse maand september een tentoonstelling van de vzw Natuurreservaten over de duinenproblematiek. Op 18 september om 20 uur houdt J. Van Gompen er een lezing over hetzelfde onderwerp.

Lieve Grauls

MILIEURAMA
12de jaargang
maandblad van
Bond Beter Leefmilieu

Redactie

en administratie
Bond Beter Leefmilieu
Overwinningstraat 26,
B-1060 Brussel
Tel. 02/539.22.17

Abonnementen

60 BF (losnummer)
500 BF (jaarabonnee)
650 BF (buitenland)
1000 BF (steunabonnee)
op rekening nr.
001-1475409-18
van de Bond Beter
Leefmilieu vzw.

Hoofdredacteur en verantwoordelijke uitgever

Lieve Grauls

Eindredacteur

Bart Boets

Werkten mee aan dit nummer:

Bart Boets
Rik De Baere
Lieve Grauls
Danny Jacobs
Martine Langen
Bea Lootens
Ingrid Pauwels
Dirk Serneels
Mauricette Van Houdt
Dirk Van Regenmortel
Jo Van Assche
Luc Verhaegen
(omslagfoto)

Vormgeving

Bart Boets

Copyright

Overname van artikels
wordt aanbevolen,
mits bronvermelding.

**UITERAARD WERD
OOK DEZE
MILIEURAMA
GEDRUKT OP
KRINGLOOPPAPIER.**

Hoe is de wereld eraan toe ?

(editie 1992)

In dit post-Rio tijdperk is het belangrijk om een juist beeld te krijgen van de wereldmilieuproblemen. Het World Watch Institute belicht jaarlijks de meest actuele milieutema's en werpt daarbij ook een blik op de toekomst.

Kortom, hoe is de wereld er nu eigenlijk aan toe ?
Een onmisbaar standaardwerk van Lester Brown.

695 fr

(editie 1992 - 315p. Nederlandse vertaling)

Te bestellen bij Bond Beter Leefmilieu 02/539.22.17

Let op: bijna uitverkocht ! laatste exemplaren !